

**การเสวนาทางวิชาการเนื่องในงาน
มหกรรมจิตอาสาในสถาบันการศึกษา
วันที่ 15-16 พฤศจิกายน 2555
ณ ห้องประชุม LTI คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์**

เรียบเรียง: ต่วนรุสดี จะน็อรัง และเฉลิมเกียรติ ตะดวงดี¹

¹ กองบรรณาธิการวารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเสวนาหัวข้อ แนวโน้มและทิศทางงานอาสาสมัครไทยในอนาคต

รองศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2555

ความหมายของคำว่าจิตอาสาหรืออาสาสมัครคือ การกระทำอะไรก็ได้ที่ทำแล้วประโยชน์ที่เกิดขึ้นเราหวังให้เกิดกับผู้อื่นก่อนที่จะเกิดกับตัวเรา ตัวเราอาจจะได้รับประโยชน์ด้วยก็ได้ เช่น ทำแล้วมีความสุขแต่นั้นต้องมาทีหลัง มันต้องทำเพื่อให้ประโยชน์นั้นมันเกิดกับผู้อื่นเป็นอันดับแรกซึ่งอาจจะเกิดผลพลอยได้ในการที่เราทำแล้วมีความสุขก็ได้ ซึ่งภายใต้คำจำกัดความดังกล่าวมันจะมีอยู่ 4 ประเด็น คือจริง ๆ แล้วอาสาสมัครนั้นไม่ใช่สิ่งใหม่ในสังคมไทยเลย หากเปรียบพระพุทธรูปศาสนากับงานอาสาสมัครแล้ว หากสองพันปีที่ผ่านมาไม่มีคนมาสืบทอดพุทธศาสนาโดยการเผยแผ่ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์หรือฆราวาสโดยไม่หวังผลที่จะเกิดกับตัวเองแต่หวังที่จะให้สิ่งที่เผยแพร่ออกไปนั้นเกิดประโยชน์กับผู้อื่น ช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ นั่นเอง คืองานอาสาสมัคร ซึ่งมันเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องในอดีต หรือจะเป็นกรณีของผู้เสียชีวิตรในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งนับเป็นอาสาสมัครอย่างแท้จริง เพราะว่าได้เสียสละตัวเองเพื่อปกป้องผู้คนที่อยู่ในธรรมศาสตร์ ซึ่งนี่จึงเป็นเหตุผลที่เราควรเคารพอนุสรณ์ 6 ตุลานั้นเอง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าอาสาสมัครนั้นมีมาอย่างต่อเนื่อง โดยคำนี้มันถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ซึ่งถ้า

ย้อนกลับไปในช่วงชนชนบทนั้นจิตสำนึกอาสาสมัครมันมีอยู่ในทุกคนในยุค G1 ซึ่งก็คือรุ่นปู่ย่าตาทวดของผู้บรรยาย พวกท่านอยู่ในชุมชนโดยมีสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพราะฉะนั้นทำอะไรต้องคิดถึงประโยชน์ของชุมชนก่อนเป็นอย่างแรก จะทำอะไรต้องคิดถึงสิ่งที่มันจะใช้ทรัพยากรร่วมกันตลอดเวลา ซึ่งนี่คือสำนึกที่นำมาสู่การลงมือทำงานอาสาสมัคร นี่คืออาสาสมัครในยุค G1 ที่มันมีมาอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าชุมชนยอมอยู่ไม่ได้หากทุกคนไม่มีสำนึกของความเป็นชุมชน ต่อมาในยุค G2 ซึ่งคือรุ่นพ่อแม่ของผู้บรรยาย ก็จะเป็นการทำเพื่อผู้คนที่ลำบากคล้ายๆ กับงานสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่สิ่งที่เสียหายเพราะว่าเป็นการทำเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่ใช่การทำเพื่อหน้าที่ของตนหรือที่เรียกว่ายุคคุณหญิงคุณนาย เมื่อเข้าสู่ยุค G3 คือยุคของผู้บรรยายที่คำว่าจิตอาสา นั้นแพร่หลายเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีกว่าการที่เยาวชนจะไปทำอย่างอื่นซึ่งเปรียบแล้วจิตอาสาหรืองานอาสาสมัครนั้นเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ เพียงแต่ว่าสถานศึกษานั้นจะวิธีอย่างไรในกระบวนการขัดเกลาให้ก้าวข้ามสิ่งไม่ดีและพัฒนาต่อไปได้อย่างไร ส่วนในยุค G4 คือยุคของเด็กรุ่นใหม่ มีประเด็นที่น่าเป็นห่วงคือในปัจจุบันนั้นสังคมไทยถูกพัฒนามาในลักษณะที่เป็นปัจเจกมากๆ เราไม่เคยเรียนรู้ว่าเราอยู่ได้ด้วยสำนึกที่เรามีต่อผู้อื่นเลย เราคิดว่าครอบครัวนั้นทำให้เรามีทุกอย่างในชีวิต คิดว่าความเก่งทำให้เรามีทุกอย่างในชีวิตซึ่งในต่างประเทศนั้นไม่ได้คิดแบบนี้กัน เหตุที่ต่างประเทศมีการเก็บภาษีมรดกนั้นเป็นเพราะว่าเค้าคิดว่าความร่ำรวยของคนนั้นมาจากการใช้ทรัพยากรของส่วนรวม ดังนั้นต้องถูกเก็บภาษีสูง และเมื่อตายลงมรดกของคนเหล่านั้นจะต้องถูกส่งต่ออย่างจำกัด ไม่ใช่ว่ามีทรัพย์สินหมื่นล้านแล้วจะส่งต่อให้ลูกหลานทั้งหมื่นล้านนั้นทำไม่ได้ เพราะว่าแนวคิดของเค้าคือทุกอย่างที่คุณใช้นั้นเป็น

ของส่วนรวมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นอากาศหรืออะไรก็ตาม ซึ่งตรงกับปรัชญาของท่านอาจารย์ปรีดีที่ว่าเราต่างเป็นหนึ่งซึ่งกันและกัน เราทุกคนที่เกิดมานั้นเป็นหนึ่งสังคมด้วยกันทั้งสิ้น

ประเด็นต่อมา เราจะพัฒนาจิตอาสาอย่างไรให้มันก้าวข้ามความเป็นปัจเจกที่ไม่ได้คิดเฉพาะเรื่องของตัวเอง แต่มีสำนึกต่อสังคมเกิดขึ้น ยกตัวอย่างผู้บรรยายนั้นทำงานอยู่ในเครือข่ายพุทธิกาซึ่งเป็นการร่วมกันของ 7 องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีการนำแนวคิดของพุทธศาสนาใช้ในเรื่องของบุญ ซึ่งในสังคมไทยนั้นบุญเป็นสิ่งที่ทุกคนรับซื้อ แต่ว่าบุญของพุทธิกา นั้นจะออกแนวช่วยเหลือผู้ยากไร้ แต่ว่าบุญที่แท้จริงในพุทธศาสนานั้นคือการกระทำที่เอื้อประโยชน์ให้แก่คนอื่นและขัดเกลาตัวเองไปพร้อม ๆ กันด้วย ซึ่งคำว่าคนอื่นในที่นี้นั้นไม่ใช่ใครแต่เป็นสังคม ดังนั้นกิจกรรมของพุทธิกา นั้นจะเน้นให้ลงไปทำกิจกรรมกับกลุ่มคนที่ชีวิตมีความยากลำบาก โดยที่จะต้องมีการะบวนการ เอามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีการถอดบทเรียนให้เข้าใจ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นว่ามันช่วยหรือไม่ โดยเครือข่ายพุทธิกา นั้นมีความต้องการที่จะสร้าง G4 ให้เกิดขึ้นซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีคนสนใจเรื่องการทำบุญและมีความร่วมมือเข้ามา

ส่วนในเรื่องการพัฒนาสำนึกทางสังคม ซึ่งสังคมในที่นี้มีได้หมายถึงสังคมไทยเพราะว่ามีปรากฏการณ์ตอนสีนามที่น่าสนใจมากคือมีการไปช่วยเหลือชาวต่างชาติกันเป็นจำนวนมาก แต่ในพื้นที่เกิดเหตุ นั้นมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น พม่า ลาว เขมร ที่เข้ามาทำงาน แต่ว่าไม่มีใครสนใจคนเหล่านี้เลย ความช่วยเหลือทุกอย่างไปรวมอยู่ที่อื่นหมด จิตอาสาที่ต้องพัฒนาไปให้ถึงไม่ใช่แค่มีมิติทางสังคม แต่ไม่ใช่ต้องสังคมไทยอย่างเดียว

แต่ต้องเป็นสังคมของมนุษยชาติ ต้องข้ามพรมแดนทำแบบหมอรางวัลโนเบลให้ได้ ก็คือช่วยเหลือโดยไม่เกี่ยงว่าจะเป็นใครก็ตาม

มีคุณหมอท่านหนึ่งซึ่งทำงานหนักมากเคยพูดเล่น ๆ ว่าอยากฆ่าตัวตาย ทำให้มารดาของคุณหมอนั้นถามขึ้นมาทันทีว่าคุณมีสิทธิหรือกว่าที่คุณจะเติบโตขึ้นมาขนาดนี้นั้น ทั้งพ่อแม่และญาติพี่น้องต้องทุ่มเททรัพยากรกับคุณเท่าไร คุณครูที่โรงเรียนสอนมาเท่าไร จากนั้นจึงพูดว่าสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับการมาเป็นหมอของท่านอย่างไร จากนั้นจึงปิดท้ายด้วยการพูดว่า หากคุณอยากฆ่าตัวตายจงไปขออนุญาตคนเหล่านี้ให้หมดเสียก่อน ทำให้คุณหมอนั้นนิ่งไป

อนาคตเกี่ยวกับการจัดงานของอาสาสมัครในสถานศึกษาในระดับโรงเรียนนั้นควรจะเป็นสถานที่อบรมกล่อมเกลາเด็กในยุค G4 ที่โตมาโดยไม่รู้ว่าสังคมโดยรอบและสิ่งแวดล้อมรอบตัวนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งเด็กเหล่านี้เป็นผลผลิตของระบบการศึกษาที่มันยังมีจุดบกพร่องและอยู่ท่ามกลางสถานะแวดล้อมที่ไม่ดี ดังนั้นการพัฒนาจิตอาสาในโรงเรียนนั้นจะพัฒนาที่ตัวเด็กก่อนก็ได้ ให้เด็กได้ทำและใช้เวลา มีหน้าตาที่ให้มองออกไปเห็นสิ่งอื่นและมองอย่างมีความสุขมิใช่มองแล้วแยกว่าเดิม เป็นกระบวนการที่ทำให้เด็กได้เริ่มเปิดประตูเรียนรู้ถึงความเกี่ยวข้องระหว่างตัวเด็กกับโลกภายนอกและมีความสุขกับสิ่งที่ทำ แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่เข้าสู่ระดับมหาวิทยาลัยซึ่งในฐานะที่เป็นองค์กรทางสังคมซึ่งใช้ทรัพยากรเยอะและคนข้ามมหาวิทยาลัยได้คือคนที่มีโอกาสทางสังคมเพราะมหาวิทยาลัยใช้ทรัพยากรมหาศาลในการผลิตบัณฑิต ยิ่งมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงมากเท่าใดก็ยิ่งต้องคืนกลับไปแก่สังคม มหาวิทยาลัยมีหน้าที่เปิดประตูทุกบานให้

นักศึกษาทราบว่าเรานั้นมันสัมพันธ์และอยู่ได้ด้วยความเกื้อกูลของผู้คน บนความเกื้อกูลของธรรมชาติ ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มทำในจุดนี้แล้ว คือวิชา TU100 วิชาพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคมแต่ก็ยังต้องพัฒนากันไป ซึ่งมหาวิทยาลัยก็ต้องถูกเรียกร้องเยอะเพราะตามที่ท่านผู้ประศาสน์การได้กล่าวไว้ว่าเราต่างคนเกิดมาเป็นหนี้ซึ่งกันและกัน

คุณนันทินี มาลานนท์ เครือข่ายจิตอาสา

เครือข่ายจิตอาสา เป็นเครือข่ายขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานอาสาสมัคร โดยรวมตัวกันภายหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ ปี พ.ศ. 2547 ซึ่งมีความพยายามที่จะบริหารจัดการอาสาสมัครไทยและทำอย่างไรให้งานอาสาสมัครในไทยมีความยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าหากเรามองย้อนกลับไปในรอบเกือบๆ 10 ปีที่ผ่านมา นั้นเรียกได้ว่างานอาสาสมัครในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือเรื่องของภัยพิบัติ โดยเฉพาะตอนเกิดสึนามิที่เป็นภัยพิบัติครั้งใหญ่และทำให้คนไทยตระหนักว่ามีภัยธรรมชาติร้ายแรงอย่างนี้อยู่ แต่อย่างไรก็ตามสึนามินั้นแทบจะกลายมาเป็นคำนามที่ใช้เรียกอาสาสมัครที่ไปช่วยเหลือคนอื่น เราจะเห็นว่ามีผู้คนมากมายที่เป็นคนธรรมดาที่ไม่ได้สังกัดองค์กรใด ๆ ออกมาช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนที่ภัยพิบัตินั้นได้สัมผัสเตือนความรู้สึกของผู้คนทำให้อยากออกไปมีส่วนร่วมกับสังคม ภัยพิบัติครั้งใหญ่ที่เรียกได้ว่าเป็นตัวจุดประกายอาสาสมัครในประเทศไทยนอกจากสึนามิแล้ว ถัดมาก็ยังมีเหตุการณ์โคลนถล่มที่ภาคเหนือ เมื่อปี พ.ศ. 2549 โดยเฉพาะจังหวัดอุตรดิตถ์ที่ได้รับความเสียหายอย่างมาก จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เหตุการณ์สึนามิ นั้น มีอาสาสมัครทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างชาติลงไปทำงานเยอะมากและทำงานต่อเนื่องจนถึงช่วงฟื้นฟู และเมื่อเกิดโคลนถล่มก็ได้มีการนำอาสาสมัครไปทำงานในพื้นที่ จ.อุตรดิตถ์ หลังจากนั้นก็ยังมีการเกิดภัยพิบัติในต่างประเทศ เช่น พายุแคทริน่าที่อเมริกา แผ่นดินไหวที่เฮติ หรือแผ่นดินไหวและสึนามิที่

ญี่ปุ่น ซึ่งคนไทยและสังคมไทยนั้นมีความตื่นตัวอย่างมากในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับการช่วยเหลือ จะเห็นได้จากการมียอดบริจาคในการช่วยเหลือประเทศต่างๆ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ ในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2554 ที่เกิดเป็นความเสียหายครั้งใหญ่ขึ้นมาเพราะเป็นการท่วมในเขตเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร

เราจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวก็เป็นตัวจุดประกายที่ดึงให้อาสาสมัครกลับมาทำงานกันอีกครั้ง โดยมีการระดมอาสาสมัครในโลกออนไลน์มาช่วยกัน ซึ่งในสภาวะเกิดภัยพิบัตินั้น ทำให้เราได้เห็นถึงปรากฏการณ์พลังของอาสาสมัครโดยเฉพาะความมีน้ำใจและความเอื้อเฟื้อที่อยากจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะเห็นได้ชัดเจนมากขึ้นในช่วงเหตุการณ์ภัยพิบัติ ซึ่งความสำคัญของอาสาสมัครในเหตุการณ์ภัยพิบัตินั้นมีอยู่หลายข้อ ซึ่งนับเป็นคุณูปการของอาสาสมัคร ประการแรกคืออาสาสมัครนั้นโดยพื้นฐานจะเข้าไปฟื้นฟูทางกายภาพ เช่น ช่วยซ่อมแซม ช่วยทำความสะอาด โดยที่ใช้ทักษะของตัวเองเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย และนอกจากนั้นอาสาสมัครยังมีบทบาทเป็นผู้ฟื้นฟูทางด้านจิตใจ ในการประสานความสัมพันธ์ในชุมชนให้เกิดขึ้นให้มีความหวังกลับมาอีก อีกทั้งยังช่วยนำทรัพยากรที่ขาดแคลนเข้าไปช่วยเหลือ และช่วยให้ผู้ประสบภัยนั้น รู้สึกว่าตนยังไม่ถูกทอดทิ้ง ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานับเป็นคุณสมบัติที่เห็นได้ชัดเจนในช่วงเหตุการณ์ภัยพิบัติที่ผ่านมา สรุปคือจากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งล่าสุดที่ผ่านมาที่เกิดในระยะเวลาหลายเดือนเราได้เห็นบทบาทของอาสาสมัครไทยว่ามีบทบาทอย่างไรบ้าง ในช่วงของการรับมือภัยพิบัตินั้นเราก็จะเห็นงานของบรรดาภูชีพหรือภูภัยที่งานช่วยเหลือระยะแรกๆ ที่เกิดขึ้นเช่นการเข้าไปช่วยเหลืออพยพผู้ที่ติดอยู่ในพื้นที่ที่ไม่สามารถออกมาได้ ซึ่งก็จะมีหน่วย

ช่วยเหลือที่เป็นมืออาชีพและประชาชนที่ไม่สามารถรอได้ ช่วยเหลือกันเอง ก็กลายเป็นกุ๊วชีพกุ๊วชีพชุมชน มีการประสานงาน มีการตั้งกลุ่มขึ้นมาจำนวน มากเป็นตัวกลางประสานความช่วยเหลือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ระดมถุงยังชีพกันเอง หาน้ำดื่มกันเอง

จะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย มีอาสาสมัครทำงานเรื่อง สื่อสารเป็นคนคัดกรอง ย่อยข้อมูล สร้างสื่อในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสื่อสาร ให้คนทั่วไปรับรู้ โดยตัวสัญลักษณ์ปลาวาฬที่ออกมาในช่วงน้ำท่วมนั้นก็ เป็นผลงานของกลุ่มอาสาสมัครนำออกแบบสื่อที่มารวมตัวกัน มีคนทำเข้าไป ทำงานในศูนย์พักพิงมากมายเช่นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และยังมีทั้งที่ เข้าไปทำทั้งในส่วนของการราชการและในส่วนของการชุมชนก็มีประชาชนออกมา เป็นอาสาสมัครในศูนย์พักพิงมาก เราจะเห็นได้จากการระดมรวบรวมทุน และสิ่งของซึ่งมีคนพยายามที่จะสื่อสารกันออกไปและช่วยระดมเงินกันเข้า มาไม่เพียงเฉพาะคนไทยในประเทศเท่านั้นแต่ยังมีคนไทยในต่างประเทศที่ ใช้วิธีระดมทุนเข้ามาบริจาคในประเทศไทย อีกทั้งเราจะเห็นอาสาสมัครที่ ช่วยเหลือเป็นแรงงานในการบรรจุสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัย ช่วยบรรจุ กระสอบทราย ช่วยขนย้ายสิ่งของต่าง ๆ หรือจะเป็นบุคลากรทางการแพทย์ ที่เป็นอาสาสมัครในการให้คำปรึกษาหรือให้การรักษาทั้งทางร่างกายและทาง จิตใจ เหล่านี้ก็เป็นงานอาสาสมัครที่เราได้เห็นในช่วงที่ผ่านมา เราจะเห็นว่า มีบางกลุ่มที่มีทักษะเฉพาะทางและทำให้เกิดประโยชน์ในช่วงที่เกิดภัยพิบัติ เช่น กลุ่มที่ทำงานด้านไอทีหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ออกมาช่วยเหลือกัน ได้แก่ กลุ่มที่รวมตัวกันช่วยกันวิเคราะห์ด้านความเสี่ยงของพื้นที่ที่จะโดนน้ำท่วม เป็นต้น รวมถึงงานสันตนาการก็มีกลุ่มที่ทำละคร เล่นดนตรีเข้าไปในศูนย์ พักพิงต่าง ๆ มากมาย เหล่านี้ก็เป็นงานอาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ ที่เราเห็น

ได้ชัดเจนเป็นกลุ่มเป็นก้อนในช่วงที่ผ่านมา หลังจากเหตุการณ์ในช่วงแรกผ่านไป ยังมีอาสาสมัครอีกจำนวนมากที่เข้าไปทำงานในช่วงฟื้นฟู 3 เดือน ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำเริ่มแห้งแล้ว มีทั้งไปช่วยเก็บกวาดทำความสะอาด ไปช่วยออกแบบซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ไปช่วยเหลือเยียวยาฟื้นฟูจิตใจกลุ่มคนต่างๆ ที่ผ่านการสูญเสียมาแล้ว ยังมีการระดมสิ่งของเข้าไปช่วยเหลืออีกกระลอกหนึ่งในพื้นที่ที่เสียหาย

ถ้าจะจัดประเภทของอาสาสมัครที่เราได้เห็นจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรกคือ อาสาสมัครที่อยู่ในชุมชนเอง จากเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งล่าสุดนั้น ส่งผลกระทบบค่อนข้างหนักและยาวนาน ดังนั้นในหลายๆ ชุมชนก็อาจจะรอภาครัฐหรือภายนอกเข้ามาช่วยเหลือได้ทัน จึงมีการตั้งอาสาสมัครแล้วแบ่งบทบาทหน้าที่กันเองในชุมชน เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการจัดการภัยพิบัติ เพราะคนในชุมชนจะรู้ดีที่สุด ว่าชุมชนเป็นอย่างไรและต้องการอะไร ดังนั้นภัยพิบัติก็ถือเป็นโอกาสที่จะรวมคนกลับมาอีกครั้งให้มาช่วยเหลือกัน ส่วนอีกกลุ่มที่มีจำนวนมากก็คือ อาสาสมัครจากภายนอกซึ่งบ้านของพวกเขาอาจจะไม่โดนน้ำท่วมหรืออาจจะโดนท่วม แต่ไม่สนใจแล้วจึงใช้เวลาในช่วงนั้นไปทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครตามจุดต่างๆ ซึ่งบทบาทสำคัญของอาสาสมัครจากภายนอกชุมชนก็คือ จะเป็นผู้ที่คอยเชื่อมโยงระหว่างผู้ประสบภัยหรือชุมชนกับทรัพยากรจากภายนอก อาสาสมัครเหล่านี้จะรู้ว่าชุมชนต้องการอะไร จึงเข้าไปช่วยกันระดมแล้วนำเข้าไป บางกลุ่มก็มีบทบาทมากกว่านั้นในการเข้าไปช่วยเหลือชุมชน โดยการจัดตั้งทำโรงครัวหรือศูนย์พักพิงซึ่งก็มีความเป็นเฉพาะทางบางอย่าง เหล่านี้ก็เป็นบทบาทจากอาสาสมัครภายนอกที่เข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งสุดท้ายแล้วการที่เรามีอาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือในช่วง

ภัยพิบัตินั้น สิ่งสำคัญจะต้องให้ความสำคัญมาก คือ ในบางครั้งความตั้งใจและความหวังดีอาจไม่เพียงพอ เพราะในบางที่อาจต้องการอาสาสมัครที่มีความพร้อมแล้ว มีทักษะและมีศักยภาพที่เหมาะสมด้วย เพราะฉะนั้นสิ่งที่ควรจะทำมาก ก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติขึ้นคือ การจัดการอาสาสมัครว่าควรจะมีแนวทางอย่างไร มีการเตรียมความพร้อมให้มากขึ้น

งานอาสาสมัครนั้นควรจะต้องตอบสนองต่อปัญหาหรือเข้าไปช่วยคลี่คลายปัญหาหรือความทุกข์ยากในสังคม ซึ่งบางทีตอนนี้เราอาจจะยังมองไม่ค่อยเห็นความเชื่อมโยงมากนัก แต่ว่างานอาสาสมัครเป็นกระบวนการที่คนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับคนในสังคมได้โดยผู้ที่ทำนั้นจะมองเห็นได้ว่าตัวเองก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งที่จะเข้าไปคลี่คลายปัญหาสังคมได้

ดังนั้นงานอาสาสมัครจึงควรตระหนักในปัญหาหรือความทุกข์ร้อนของสังคมมากขึ้น จริงๆ แล้วภัยพิบัตินั้นเป็นเพียงแค่ตัวอย่างเดียวที่มันอาจมีความชัดเจนพอที่จะทำให้คนไม่นิ่งอยู่เฉยๆ ได้ ซึ่งมันยังมีปัญหาอีกมากมายที่อาจจะยังมองไม่เห็น ยังรอการเข้าไปแก้ไขปัญหายอยู่ ซึ่งตอนนี้ในเทรนด์ของโลกนั้นภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นเรื่องที่เราเห็นเด่นชัดอยู่แล้ว แต่ว่าความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เป็นธรรมในสังคมนั้นยังรอการเข้าไปช่วยเหลือ งานอาสาสมัครนั้นยังจำเป็นที่จะต้องถูกพัฒนามากขึ้นโดยอาจจะเรียกร้องกันเองกับองค์กรอาสาสมัครด้วยกัน เมื่ออาสาสมัครไปทำกิจกรรมใดก็ตามการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้นหรือว่าได้เห็น ได้เรียนรู้สังคมจริงๆ นั้นส่วนหนึ่งอาจจะเป็นกระบวนการขององค์กรอาสาสมัครด้วยในฐานะที่ไปร่วมกับองค์กร ก็เหมือนกับการทำอาสาสมัครกับนักเรียนในโรงเรียน ครูเองก็ต้องมีทักษะในการสร้างกระบวนการให้กับนักเรียนได้ เช่นเดียวกันองค์กรอาสาสมัครหรือองค์กรอื่นที่อยากจะทำเรื่องอาสาสมัครก็ต้องมีการเตรียม

ความพร้อมตัวเองและอาจจะต้องมีการปรับให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบันมากขึ้น โดยเฉพาะให้ความใส่ใจกับการที่มีอาสาสมัครเข้ามาทำงานนั้น อย่ามองว่ามาเป็นแรงงานอย่างเดียว แต่จะอย่างไรให้อาสาสมัครเกิดการเรียนรู้ทั้งกับตัวเองว่ามาเป็นอาสาสมัครแล้วเรียนรู้อะไรกับตัวเองบ้างและได้เห็นว่าสังคมเป็นอย่างไรได้เรียนรู้ปัญหาที่มาที่ไป ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องคัดกรองอาสาสมัครในประเทศไทยต้องปรับตัวเองมากขึ้นในการรับมือกับแนวโน้มใหม่ๆ และปัญหาที่มันสลับซับซ้อนมากขึ้น

การเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานอาสาสมัคร “แรงบันดาลใจสู่การเรียนรู้”

คุณประทีปจิต นิละไพจิตร

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2555

ดิฉันทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิความยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ซึ่งทำงานเกี่ยวกับด้านสิทธิมนุษยชน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิในร่างกายที่เกิดจากเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กระทำ รับผิดชอบในส่วนของคุณคณสุญหายก็คือการที่ถูกทำให้หายไปโดยเจาะจงเฉพาะกรณีที่เกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจุดเริ่มต้นมาจากการที่คุณพ่อคือคุณสมชาย นิละไพจิตร ถูกทำให้หายไปเมื่อ 8 ปีที่แล้ว จึงรู้สึกว่ามีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น กลายเป็นแรงบันดาลใจให้รู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเอ็นจีโอ ด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในและต่างประเทศและทำให้สนใจที่จะเข้ามาร่วมงานแล้วยังมีแรงบันดาลใจจากการที่ได้เข้าไปสังเกตการณ์การทำงานของเจ้าหน้าที่ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเหยื่อทุกคนจะก้าวออกมาทำงานแบบนี้ บางคนก็เลือกที่จะอยู่อย่างเงียบๆ เพราะกลัวไม่ปลอดภัย แต่เป็นเพราะการเรียนรู้ การได้สังเกต ซึ่งแรงบันดาลใจนั้นมันอาจจะเกิดจากความขัดแย้งภายในใจ แต่มันเป็นสิ่งที่ต้องสร้างและสามารถสร้างได้จากสังคมรอบข้างจากประเด็นการสัมมนา สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทมากที่สุดในการเสริมสร้างความรู้เพื่อให้เกิดความรู้สึกจากภายในและผลักดันให้คนออกมาทำงานอาสาสมัครมากขึ้น ซึ่งสิ่งที่ดิฉันได้จากการทำงานนี้คือ การทำงานแบบนี้มีทั้งประสบความสำเร็จและประสบความล้ม

เหลว แต่เราจะทำอย่างไรให้แรงบันดาลใจ ยังคงอยู่กับเราตลอดซึ่งเราทราบ กันดีว่าเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรที่เราจะเปลี่ยนแปลงอะไรที่มันใหญ่โตระดับเชิงโครงสร้างทางสังคมทำให้หลายคนถอดใจเพราะรู้สึกเหนื่อย

ดังนั้นในเรื่องของแรงบันดาลใจจึงเป็นสิ่งที่เราต้องสร้างให้มัน เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งวิธีการสร้างแรงบันดาลใจของดิฉัน คือเรียนรู้และ ต้องรู้จักสังเกต แรงบันดาลใจนั้นมันต้องเกิดจากข้างใน ทำอย่างไรให้ความรู้สึกที่อยากจะสร้างความเป็นธรรมอยากจะเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ มันคงอยู่ ซึ่งในสถานศึกษานั้นอาจจะเริ่มที่ตัวครู แรงบันดาลใจอีกอย่างหนึ่งก็เกิดจาก การเรียนรู้ลงไปเจอสภาพปัญหานั้นๆ จริง เช่นลงไปในชุมชน ไปทัศนศึกษา ให้เห็นปัญหาจริง ๆ ดังนั้นเวลาเราไปเรียนรู้ข้างนอกหรือคนข้างนอกเข้ามา หาเรานั้นมันจะทำให้แรงบันดาลใจมันยังคงอยู่ตลอดเวลา สิ่งจำเป็นอีกอย่าง หนึ่งคือเราควรออกไปเจอคนอื่นที่ทำงานคล้ายๆ กับเรา ไม่เพียงแต่เฉพาะ ในประเทศไทย มันจะยิ่งสร้างแรงบันดาลใจให้เรารู้ว่าคนที่อยู่ประเทศอื่นก็ ทำงานเหมือนเราอีกทั้งยังได้แลกเปลี่ยนวิธีการสร้างแรงบันดาลใจอีกด้วย

ส่วนในเรื่องการส่งเสริมการทำกิจกรรมข้างนอกของผู้ที่อยู่ในวัย เรียนนั้น เราเห็นว่ามันเป็นผลดีต่อการเรียนเพราะว่าจากประสบการณ์จะทำให้เรียนได้ดีขึ้นเพราะว่าเราได้รับประสบการณ์จากการทำงานมาแล้ว เรา ก็อยากที่จะลองเอาไปใช้ในห้องเรียน อีกทั้งการเรียนนั้นจะทำให้งานอาสา ของเรานั้นราบรื่นขึ้น มีบุคลิกภาพที่ดี สามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามได้ ซึ่ง ความรู้กับการมีใจที่จะทำนั้นมันคู่กัน แต่บางทีในสังคมไทยก็คิดว่ามันแยก กัน ไม่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ในเรื่องของการดำรงชีพนั้น งานอาสาสมัครนั้นพอเลี้ยงตัวเองได้ แต่ไม่ถึงกับสุขสบายฟุ้งเฟ้อมากนัก ซึ่งแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนด้านนี้ ไม่ได้มีอยู่แค่ในไทยแต่มีอยู่ทั่วโลก ดังนั้นมันก็ขึ้นอยู่กับตัวเราว่าจะจัดการอย่างไร ซึ่งมักจะมีการเข้าใจผิดว่าเอ็นจีโอไหนหาเงินไม่ได้ เพียงแต่ว่าเราต้องยอมรับว่างานประเภทนี้นั้นไม่ได้ร่ำรวยอะไร

ในเรื่องของความคิดเห็นด้านการส่งเสริมงานอาสาสมัครจากบรรยากาศการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น ประเด็นกับตัวอาจารย์นั้นเป็นเรื่องสำคัญ แต่จากประสบการณ์ที่ทำงานกับมูลนิธิเพื่อสันติภาพซึ่งงานที่ทำนั้นเป็นงานรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับทุกๆ คน ว่าการถูกทำให้หายตัวไปนั้น สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคนทุกครอบครัว ทำให้ทุกคนตระหนักว่าต้องจัดการทำอะไรกับปัญหานี้ ดังนั้นเราจึงเลือกในส่วนของประเด็นเป็นหลักในการทำให้คนอื่นรู้สึกว่ายากจะออกมาจัดการกับปัญหาโดยที่ไม่ได้บอกว่าเป็นงานจิตอาสาเพราะว่ายากจะให้มันเกิดจากความรู้สึกที่ต้องจัดการอะไรสักอย่างมากกว่า ซึ่งก็ได้มีโอกาสไปคุยกับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเรื่องสิทธิมนุษยชน เด็กๆ เหล่านั้นก็รู้สึกประทับใจและอยากออกไปทำอะไรบ้าง สิ่งนี้เองทำให้รู้สึกสนุกเพราะงานรณรงค์แบบนี้ต้องชวนชวน ทำให้มีความคิดกว้างขวางขึ้น เนื่องจากงานแบบนี้เป็นสหวิทยาการ คือตัวเราก็สนใจในตัวเด็กมัธยมเหล่านั้นเช่นกัน เพราะคิดว่าจะทำอย่างไรให้คนเข้าใจประเด็น ว่าเมื่อเกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมแล้วคิดอย่างไร เนื่องจากเด็กสมัยนี้ไม่ได้มีประสบการณ์โดยตรง แล้วก็มีการใช้การแสดงละคร หรือสื่อต่างๆ ให้มากขึ้นในเรื่องของประเด็นนี้

ส่วนเรื่องของวิชาในมหาวิทยาลัยนั้น อาจจะไม่จำเป็นต้องมีการจัดการเรียนการสอนโดยตรงเพราะเชื่อว่าประเด็นทางสังคมนั้นสำคัญที่สุด

โดยที่ได้กรุ๊ปใหม่ใส่ใจเรื่องสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นค่อนข้างมาก มีเด็กจำนวนมากในสังคมไทยที่รู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความเป็นธรรมเพราะว่า เจอกับความรุนแรงในครอบครัวและสิ่งรอบข้าง ดังนั้นการสนับสนุนให้รู้จัก ประเด็นทางสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันให้คนออกมาทำงานด้านนี้

วิธีการตั้งต้นในการจัดกิจกรรมแบบนี้้นหากยังไม่มีคนริเริ่มให้ใช้ วิธีการสร้างเครือข่ายขึ้นมา แต่ละคนทำงานในด้านที่ต่าง ๆ กัน จากนั้นจึงมาร่วมเป็นเครือข่ายเดียวกันผ่านทางวิธีการต่าง ๆ เช่นจัดการสัมมนา เป็นต้น

การเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานอาสาสมัคร “แรงบันดาลใจสู่การเรียนรู้”

คุณยิ่งชีพ อัชฌานนท์
อาสาสมัครมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม
วันที่ 15 พฤศจิกายน 2555

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมมีโครงการที่ชื่อว่าอาสาสมัคร
นักกฎหมายเพื่อสิทธิมนุษยชน คือเปิดโอกาสให้นักกฎหมายที่เพิ่งเรียนจบ
ที่ยังว่างงานหรือยังไม่แน่ใจกับอนาคตของตัวเองว่าจะทำอะไรต่อ ให้เข้า
มาลองทำงานด้านอาสาสมัครและด้านสิทธิมนุษยชนเป็นเวลา 1 ปี จากนั้น
จึงมีการประสานกับองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนให้มารับตัวอาสาสมัครเหล่านี้
ไปทำงานด้วย โดยทำงานเป็นเจ้าหน้าที่เต็มเวลาและมีเบี้ยยังชีพให้เป็นเงิน
เล็กๆ น้อยๆ ซึ่งผมได้สมัครเข้าโครงการนี้และเข้าไปดูว่ามีองค์กรไหนให้ลอง
เข้าไปทำบ้าง จากนั้นจึงเลือกโครงการอินเทอร์เนตเพื่อกฎหมายประชาชน
และได้ลองทำงานอยู่จนครบ 1 ปี แล้วก็ยังทำต่อเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ผมทำงานอาสาสมัครมาตั้งแต่สมัยยังเรียนอยู่ โดยเริ่มจากกลุ่ม
อิสระเพาะรัก ศูนย์ประสานงานนักศึกษาอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยทำตัว
เป็นคนประสานงานกลางระหว่างองค์กรภายนอกที่ต้องการอาสาสมัครที่เป็น
นักศึกษาไปช่วยงาน โดยถ้ามีองค์กรใดต้องการอาสาสมัครผมก็จะไปติดต่อ
ว่าต้องการคนแบบไหนไปทำงาน ในลักษณะใด จากนั้นจึงกลับมาชักชวน
เพื่อนๆ ในมหาวิทยาลัยมีการประชาสัมพันธ์ นำนักศึกษาในมหาวิทยาลัย
ไปทำงานกันซึ่งทำอยู่ประมาณ 3 ปีและรู้สึกได้ว่ามันเป็นตัวของตัวเอง จึง

อยากทำงานอาสาสมัครไปนาน ๆ และเมื่อจบมาก็ได้ยื่นเกี่ยวกับงานของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมจึงลองไปสมัคร

สาเหตุที่ผมยังทำงานอยู่ในโครงการ “iLaw” หรืออินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชนนั้น เป็นเพราะว่าเห็นคุณค่าของการทำงาน คือถ้าเราเชื่อในสิ่งที่เราทำ ที่องค์กรทำและเราเชื่อว่าสิ่งนั้นมันควรที่จะมีใครสักคนทำ เพราะเราเห็นเป้าหมายว่ามันอาจจะนำไปสู่อะไรสักอย่างได้ และตัวเราเองก็เป็นคนหนึ่งที่ยืนยันมาพอสมควรจนสามารถที่จะทำได้ ซึ่งถ้าหากทำงานนี้ไปจะทำให้มีความรู้สึกที่ไม่ดีติดค้างอยู่

งานที่ผมทำอยู่นั้นเป็นงานด้านสิทธิมนุษยชน เน้นด้านเสรีภาพ การแสดงออกและเสรีภาพของสื่อซึ่งเป็นงานของ iLaw ส่วนงานอาสาสมัครที่เป็นกิจกรรมแนววัยรุ่นก็ยังทำอยู่และคิดว่ามันไปด้วยกันได้ และคิดว่าจะทำแบบนี้ไปจนกว่าจะไม่สามารถทำได้

ผมมีความเห็นว่ายุคนั้นเป็นจุดเปลี่ยนเพราะว่าคนในยุคก่อนหน้านี้จะมีลักษณะของคนที่ยึดเชิงอุดมการณ์เพื่อชีวิตที่วัน ๆ เข้าป่า ร้องเพลง เล่นดนตรีและคนเหล่านั้นก็เลือกทำงานอาสาแบบนี้เพราะเป็นวิถีชีวิตของเค้าแต่ในปัจจุบันคนเริ่มเปลี่ยน คนที่มาทำงานในสายนี้นั้นจะเป็นชนชั้นกลางมากขึ้นและมีการตั้งคำถามกับโลกมากขึ้นแล้วเพื่อชีวิตน้อยลง แต่ว่าวิชาการมากขึ้น ซึ่งมันจะเปลี่ยนแปลงวงการอาสาสมัครเพียงแต่ต้องรอให้คนรุ่นใหม่เติบโตอีกหน่อย ซึ่งมันเป็นสิ่งที่ดีที่คนทำงานอาสาสมัครไม่จำเป็นต้องมีภาพลักษณ์แบบเดิม ๆ อีกต่อไป แต่มันจะมีทิศทางไปทางไหนนั้นยังไม่แน่ชัดต้องรอเวลาอีกสักนิด

ในเรื่องของการส่งเสริมแรงบันดาลใจในการทำงานอาสาสมัครนั้น มันไม่ใช่แค่ส่งเสริมให้คนอยากทำงานเพื่อสังคม แต่หลัก ๆ คือต้องทำลาย

คุณค่าของอุดมการณ์อื่น เช่นอุดมการณ์ในการหาเงินเพื่อสร้างชีวิต ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่เด็กทุกคนที่เรียนอยู่ต้องตั้งคำถามว่าจบมาแล้วจะทำอะไร เงินเดือนเท่าไร เก็บเงินเท่าไร จะเลี้ยงดูครอบครัวอย่างไร เป็นต้น แต่ไม่ใช่ว่าทำลายให้หมดสิ้น แค่ให้คนตั้งคำถามบ้างว่าความคิดแบบดังกล่าว นั้นมันไม่ใช่ความคิดที่จำเป็นต้องไปถึง คือคนส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ทำงานอาสาสมัครนั้นไม่ได้หมายความว่าคนเหล่านั้นไม่ได้อยากทำความดี แต่เค้าเห็นความสำคัญของการทำอย่างอื่นมาก่อนคือการหาเงินเลี้ยงตัวเองและไต่ขึ้นไปสู่จุดที่สูงยิ่งขึ้น ในจุดนี้เราไม่ถึงกับต้องทำลายอุดมการณ์เหล่านี้เพราะว่าคนเราต้องหาเลี้ยงตัวเองนั่นเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพียงแต่ให้ตั้งคำถามว่ามันไม่จำเป็นต้องไปสูงขนาดนั้นได้ไหม ไปถึงแค่บางขั้นแล้วทำเพื่อคนอื่นไปด้วยบ้างได้ไหมก็พอ แล้วเมื่อให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับอุดมการณ์หลักแล้วคนเหล่านั้นจะแสวงหาตัวเองเพื่อทำงานอาสาสมัครหรือทำงานสังคมอะไรอีกบ้าง นั้นมันก็เป็นเรื่องของตัวเค้าเอง

ย้อนกลับไปถึงสิ่งที่ดึงดูดใจให้มาทำงานในด้านนี้นั้นมาจากการที่ผมทำกิจกรรมและตั้งใจเรียนมาก่อน และรู้สึกว่าการเรียนไม่ใช่คำตอบเดียว รู้สึกว่าการทำกิจกรรมนั้นมันสนุกและตอบใจത്യ่มากกว่า นอกจากนั้นยังรู้สึกว่าการทำกิจกรรมในยุคนั้น (พ.ศ. 2548) มันค่อนข้างหงอยเหงาคือมีแค่ออกค่ายตอนปิดเทอม เสวนานาน ๆ ทีครั้ง และด้วยความที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับวงการกิจกรรม เลยมีความคิดอยากจะให้วงการกิจกรรมมันพัฒนาไปอีก เพราะนักศึกษาทำอะไรเพื่อสังคมได้มากกว่าที่ทำอยู่ ซึ่งในตอนนั้นไม่ได้มีอุดมการณ์เพื่อสังคม เพียงแต่มีอุดมการณ์ในการทำกิจกรรมเท่านั้น แต่เมื่อทำไปสักพักก็ไม่สามารถถอนตัวได้

โดยพื้นฐานนั้นทุกคนพร้อมที่จะทำงานอาสาสมัครอยู่แล้วจึงไม่ใช่สิ่งสำคัญที่จะต้องไปปลูกฝัง แต่ปัญหาที่คนหลายคนยังไม่เข้าไปทำก็เพราะว่าปัญหาเรื่องเวลาและกิจกรรมที่มันไม่ลงตัวกับคนที่จะไปทำ เช่นต้องสอบ ต้องหาเงิน ต้องกลับบ้านซึ่งประเด็นพวกนี้จะคอยไปกีดกันอยู่ตลอดทำให้คนเหล่านี้ไม่มีเวลามาทำอาสาสมัคร ประเด็นคือเราต้องผ่อนคุณค่าของงานอื่นให้น้อยลงก่อน และสิ่งที่ยากเลยคือการจัดช่องทางอย่างสม่ำเสมอให้คนที่อยากจะทำนั้นมีอะไรให้ทำทุกครั้งที่ต้องการ ทำให้เค้าสามารถเลือกวันเวลาและกิจกรรมที่เหมาะสมกับตัวเค้าได้ เช่น สมมุติคนที่เป็นผู้ชายมีแรงเยอะก็คงไม่ยากไปป้อนข้าวคนแก่เพราะไม่เข้ากับเค้าแต่เหมาะจะไปใช้แรงมากกว่า หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็อาจจะเหมาะกับงานเบาๆ มากกว่า ซึ่งถ้าจัดแบบนี้ได้นั้นก็จะทำให้สามารถทำกิจกรรมได้มากขึ้น มีอะไรให้ทำตามวันและเวลาที่เค้าต้องการ

โดยส่วนตัวแล้วผมเห็นว่าเราควรจะลดการเชิญชวนให้คนออกมาทำอาสาสมัครด้วยซ้ำเพราะว่ามันดูเยอะ จนจะเป็นการกันคนที่ไม่เคยทำไปอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง และเราก็จะได้แต่คนที่เคยทำเท่านั้นเอง คือเลิกพูดว่าต้องมาทำ เราก็แค่เตรียมกิจกรรมให้พร้อมแล้วค่อยประกาศออกไปจากนั้นคนก็จะมากันเองซึ่งการทำแบบนี้มันใช้พลังงานมหาศาลเยอะกว่าการบอกให้คนอื่นมาทำมากนัก ซึ่งจากประสบการณ์ที่ทำงานประสานงานมาหลายปีไม่มีแม้แต่งานเดียวที่หาคนไม่ได้ แม้แต่คนที่ไม่น่าจะทำงานอาสาสมัครหรือคนที่ดูไฮโซก็ยังมาทำ ซึ่งเค้าก็มาถามเองเลยว่ามีอะไรให้ทำซึ่งมันก็ขึ้นอยู่กับว่าตอนนั้นเรามีให้ทำหรือไม่ ซึ่งมันเป็นภารกิจที่ต่างกันมากกับการบอกให้คนอื่นลุกขึ้นมาทำ

ข้อต่อมาก็คือเราต้องอย่าสร้างความหวังว่าเราจะต้องเปลี่ยนแปลงโลกและสังคม บางครั้งเราอาจจะไปโฆษณาชวนเชื่อว่าการที่เราไปทำแบบนี้แบบนี้แล้วจะช่วยให้สังคมดีขึ้นได้นั้น มันจะทำให้คนที่ได้ฟังรู้สึกอินไปกับคำพูดนั้นในช่วงแรก ว่าเราจะสามารถช่วยให้เด็กพวกนี้มีอนาคตได้ แต่พอครั้งต่อ ๆ ไปเมื่อมันทำอย่างนั้นไม่ได้เค้าจะรู้สึกแย่ไปเลย ซึ่งงานอาสาสมัครแบบวันเดียวแบบนี้มันยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้ แต่มันสามารถสร้างรอยยิ้มเล็กๆ ให้แก่คนที่ทำและคนที่ได้รับมาก ถ้าหากเราไปบอกว่าเค้าสามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้ เมื่อเค้าทำครบสามสี่ครั้งแล้วมันไม่ดีขึ้นเค้าก็จะตั้งคำถามใหม่จากนั้นก็หยุดและเลิกเชื่อ

ข้อสามคืออย่ายกย่องคนที่ทำงานอาสาสมัครเร็วเกินไป เช่น ยกย่องชื่นชมคนที่ทำงานอาสาสมัครครั้งแรกจนเกินไป เพราะเค้าจะรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นฮีโร่แล้วเลิกทำ ซึ่งการทำเพียงครั้งเดียวนั้นมันยังไม่ทำให้โลกดีขึ้น แต่มันต้องการความต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มันเป็นก้าวที่ใหญ่มากในการพัฒนาจุดเล็กๆ ซึ่งหากคนต่อ ๆ มาเห็นเป็นตัวอย่างว่าการไปทำเพียง 1 วันแล้วหยุด แค่นั้นก็ได้ทำความดีแล้วชีวิตนี้พอแล้วแค่นั้นมันไม่ใช่ ซึ่งทุกครั้งที่คุณยังชีพทำนั้น กิจกรรมมันต้องต่อเนื่อง เราต้องประกาศว่าที่ว่าคุณจะมาในวันนี้เราเคยทำมาก่อนแล้วหลายครั้งและจะมาอีกในภายหลัง ซึ่งการชมเชยเป็นสิ่งที่ดีแต่เราต้องตั้งคำถามไปว่าแค่นี้มันเพียงพอหรือยัง

ข้อสี่คืออย่าไปนิยามว่าอันนี้เป็นอาสาสมัคร อันนี้เป็นจิตอาสา แบ่งแยกพวกพ้องกันทำงานนู่นนี่ต้องไปด้วยกัน งานคนหาย งานหาเสียงงานทำละคร เหล่านี้มันไม่มีอะไรเหมือนกันเลยและไม่ต้องไปด้วยกัน แต่ว่ามันต่างมีแง่มุมของมัน ซึ่งเราเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันได้เพื่อเสริมกำลังใจให้เรามีมุมมองให้กว้างขึ้น เราไม่จำเป็นต้องรวมและไม่จำเป็นต้องไปนิยามมัน คือเหล่านี้มันเกิดขึ้นตลอดเวลาอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องไปรวมมัน แบ่งว่าอันนี้ พวกฉัน

อันนั้นพวกฉัน ต่างคนต่างเดินเป็นหน้ากระดานไปด้วยกัน ไม่ใช่เดินเป็นแถวตรง

ข้อห้าในเรื่องของชั่วโมงเรียนวิชาอาสาสมัครนั้น ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำ เป้าหมายของเราอยู่ที่การสร้างคนว่าเค้าทำแล้วจะได้อะไรทั้งตัวคนทำและกลุ่มเป้าหมาย ทำแล้วมีการคิดต่อยอดสร้างสรรค์ได้ ต้องอย่าไปทำให้เป็นกิจกรรมภาคบังคับ คือคนจะทำอะไรแล้วเค้าชอบโดยพื้นฐานแล้วเค้าทำสิ่งนั้นมันต้องได้รับการยอมรับจากสังคม การที่ไปทำในสภาพบังคับมันจะทำให้ดูเท่ากันทุกคนไม่มีใครโดดเด่นออกมา ภาพที่จะเห็นคือทุกคนได้ทำ ซึ่งถ้าเราตั้งใจแค่ให้ทุกคนได้ทำแค่นั้นมันก็ดี แต่ถ้าเกิดเราต้องการให้มันเกิดการพัฒนาต่อยอดโดยคนที่มีศักยภาพมันต้องอย่าทำให้เป็นภาคบังคับ เพราะมันอาจจะไปกระทบถึงคนที่เค้าทำอยู่แล้วด้วยพาลจะเลิกทำ มันจะได้แค่ปริมาณแต่ไม่ได้คุณภาพ

สุดท้ายหลังจากทำงานอาสาสมัครต้องตั้งคำถามให้ไกลขึ้นกว่างานที่ทำ คือถ้าเราไปเล่นดนตรีให้คนตาบอดฟัง เราต้องไม่สงเคราะห์เค้าด้วยเสียงแค่วันนั้นเท่านั้น แต่เราต้องพาให้คนที่ไปทำกิจกรรมนั้นมองเห็นว่าจริง ๆ แล้วคนตาบอดเค้าต้องการอะไร เค้าอยากยืนอยู่ในสังคมอย่างเท่าเทียม เค้าอยากมีงานทำ เค้าไม่ได้อยากให้มีคนมาเล่นดนตรีให้ฟังทุกวันแต่เค้าอยากเล่นดนตรีเอง หรือการไปสอนหนังสือชาวเขา ที่ชาวเขาต้องการสัญชาติทุกวันนี้เพราะอะไร การให้สัญชาติเค้ามันง่ายกว่าการไปสอนหนังสือเค้าทุกวันหรือเปล่า ซึ่งคำถามเหล่านี้เราต้องไปให้ถึงมากกว่าการทำ ๆ ไปอย่างเดียว คือต้องไปให้ถึงโครงสร้างที่เค้าอยู่ตรงนั้นแล้วเราจะไปแตะได้มากน้อยเพียงใดถึงจะไปได้ในระยะยาว

การเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานอาสาสมัคร “แรงบันดาลใจสู่การเรียนรู้”

คุณพีรพล เวียงคำ

นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2555

ช่วงที่ผมเข้ามาในธรรมศาสตร์ บรรยายากการทำกิจกรรมนั้นค่อนข้างที่จะเจียบเหงา เนื่องจากเป็นช่วงที่เว้นระยะจากเหตุการณ์สึนามิ ปี พ.ศ. 2547 มาพอสมควร ซึ่งมันทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นว่ามันน่าจะทำอะไรสักอย่าง อีกทั้งผมเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปิดเขื่อนปากมูล ทำให้ต้องคลุกคลีอยู่ในส่วนนั้น จึงเกิดแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม จะเรียนอย่างเดียวไม่ได้ นั่นคือจุดเริ่มต้นและก็ได้เลือกจะมาทางสายสิ่งแวดล้อม ซึ่งตอนแรกตั้งใจจะเรียนวนศาสตร์เนื่องจากได้ทราบเรื่องราวของคุณสืบ แต่ด้วยข้อจำกัดบางประการทำให้เลือกมาทางสายสังคมก็คือรัฐศาสตร์

ช่วงเวลาในธรรมศาสตร์ช่วงแรกนั้น ผมค่อนข้างที่จะทำกิจกรรมอย่างสะเปะสะปะเนื่องจากอยู่ในช่วงที่กำลังค้นหา ซึ่งตอนแรกที่เข้ามานั้นตั้งใจที่จะทำงานในส่วนของการบริหาร เช่น สภานักศึกษาหรือองค์การนักศึกษา ซึ่งก็ได้เข้าไปทำและได้ก่อตั้งพรรค เพื่อสร้างบรรยากาศทางการเมืองขึ้นมา แต่สุดท้ายก็ค้นพบว่ามันไม่ใช่เพราะผมอยู่กับงานจิตอาสามาตั้งแต่ระดับมัธยม เมื่อมาอยู่ในระดับผู้บริหารแม้จะเป็นเพียงระดับนักศึกษา แต่ก็ทำให้รู้ว่ามันไม่ใช่สิ่งที่ต้องการ จึงย้อนกลับมาทำงานด้านสิ่งแวดล้อมกับ

ชมรมอนุรักษ์แทน ซึ่งหลังจากที่จบมานั้นก็คิดว่า รัฐศาสตร์ที่เรียนมาไม่มีวิชาชิพใด ๆ ที่พอจะให้ยึดมั่น เพราะได้วิธีคิดมากกว่าหลักวิชาการซึ่งอาจจะ เป็นเพราะว่าไม่ค่อยได้อยู่ในห้องเรียนคอยเลคเชอร์แต่ว่าใช้เวลากับการทำ กิจกรรมมากกว่า เวลาเข้าห้องเรียนก็ได้้นำสิ่งที่เรียนรู้จากกิจกรรมมาคิดมากกว่าการที่บอกว่าวิชาไหนที่จะต้องเอาเข้าห้องสอบก็เลยจะได้แนวคิดมากกว่า ซึ่งจากจุดนี้เองทำให้มีข้อเสียตรงที่ไม่ค่อยมีคนยกขึ้นในคณะมากนัก จึงได้ตระเวนไปคนเดียวจนไปเจอมูลนิธิอุ๋นใจ ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ทำงานระหว่าง ประเทศที่จะนำอาสาสมัครจากทั่วโลกมาทำงานกับเยาวชน ที่นี้ผมได้พบกับคนคนหนึ่งทีกลายเป็นแรงบันดาลใจ นั่นก็คืออาสาสมัครที่เป็นคนตาบอดจากประเทศญี่ปุ่นที่เข้ามาทำงานในโครงการหนอนหนังสือ บุคคลท่านนี้เป็นคนตาบอดมาตั้งแต่เด็ก แต่อยากที่จะให้เด็กไทยนั้นอ่านหนังสือได้เพราะว่า เขาได้มีโอกาสมาแลกเปลี่ยนที่ประเทศไทยและได้ไปทำค่ายที่ภาคเหนือ เขามองว่าเด็กไทยขาดโอกาสในการเรียนรู้และขาดโอกาสในการได้อ่านหนังสือ หลังจากนั้นเขาจึงกลับมาอีกครั้ง เพื่อที่จะทำโครงการหนอนหนังสือ ผมจึงรู้สึกว่ขนาดคนคนนี้เป็นคนต่างชาติอีกทั้งยังตาบอดแต่เขายังทำเพื่อสังคมได้ขนาดนี้ แต่ตัวเราเองเป็นคนปกติซึ่งสามารถทำได้เช่นกันแล้วจะอยู่เฉย ๆ ได้อย่างไรจึงได้ตัดสินใจช่วยงานนี้

ตลอดเวลาที่ช่วยอยู่นั้นผมรู้สึกได้ว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นมันคือความสุข สิ่งเหล่านี้เองคือที่มาที่ไปของการมาทำกิจกรรมนี้ แต่ก็ไม่ตอบใจทัยทั้งหมดเพราะว่ามันยังมีตัวเลือกอื่นที่เป็นทางเลือกในการทำกิจกรรมต่อไป อีกรู้สึกว่ามันต้องเชื่อมโยงให้มากกว่านี้ เป็นเพราะว่าได้ไปเจอในโครงการหนอนหนังสือของมูลนิธิอุ๋นใจซึ่งพาอาสาสมัครจากทั่วโลก ทั้งสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลียหรือประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วยกันเข้ามาทำงานในส่วนนี้ ซึ่งคน

เหล่านี้รู้สึกพอใจกับการทำงานมากแม้ว่าจะต้องเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายเอง ผมมองว่าเราสามารถเข้าไปสร้างเครือข่ายในจุดนี้ได้ก็เลยออกเดินทางไปที่ประเทศลาวและได้รู้จักอาสาสมัครที่ทำงานอยู่ที่เวียงจันทน์ซึ่งทำงานในเรื่องการรณรงค์การบำบัดช่วยเหลือชาวลาวที่ติดยาเสพติดโดยการรับบริจาค ซึ่งเราสามารถสร้างเครือข่ายและกลายเป็นเพื่อนกันได้สบายๆ ซึ่งก็ได้สร้างเครือข่ายในการทำงานขึ้นที่ลาวและกัมพูชาเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มยิ่งขึ้น

อาสาสมัครแต่ละคนที่เข้าไป ตอนแรกนั้นพวกเขาเหล่านั้นมีพลังมีความคิดความตั้งใจที่จะทำงานเช่นเดียวกับเรา เขาดั้นด้นข้ามน้ำข้ามทะเลมาจากต่างประเทศ ออกค่าใช้จ่ายเอง วางโปรเจ็คเอง ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้มีกระบวนการทางความคิดเป็นของตัวเองอยู่แล้ว เมื่อเข้ามาก็ได้นำเอาวิธีการคิดมาด้วย โดยนำมาวางแผนประยุกต์ให้เข้ากับคนไทยหรือแชร์ประสบการณ์ระหว่างอาสาสมัครด้วยกันเพื่อให้เกิดการทำงานรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมา เราอาจจะเคยเห็นมูลนิธิทำงานกับชาวเขามากมายแต่ว่ามูลนิธิอุ้นไจนั้นมีรูปแบบที่ต่างออกไป คือเหมือนจะมีระบบความคิดแบบเป็นทางการ วิธีการคือจะมีกระบวนการสร้างเครือข่ายตั้งแต่เริ่มต้น โดยมูลนิธิอุ้นไจจะเป็นตัวกลางในการหาอาสาสมัครจากต่างประเทศเข้ามาทำให้เกิดกระบวนการในการดูแลอาสาสมัครในประเทศไทย คนที่เข้ามาดูแลก็คืออาสาสมัครที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้ว จึงมีการต่อยอดซึ่งอาจจะเป็นการบอกปากต่อปากหรือประชาสัมพันธ์ผ่านโซเชียลมีเดียต่างๆ จากนั้นมูลนิธิก็จะคอยดูแลทุกอย่างตั้งแต่การเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและจะต้องทำอะไรบ้าง อาสาสมัครที่จะเข้ามานั้นจะต้องมีโปรเจ็คเข้ามาก่อนว่าจะทำเรื่องอะไร ต้องมีแบบคร่าวๆ ว่าต้องทำอะไร ซึ่งมูลนิธิจะต้องส่งข้อมูลให้ จากนั้นอาสาสมัครเหล่านั้นก็

จะเตรียมโครงการมา โดยที่หาแหล่งเงินทุนจากประเทศของพวกเขาเอง ซึ่งเมื่อทำแล้วเขาก็จะมีการประเมินโดยการคุยกับชาวบ้าน ตรงนี้เองผมก็จะเข้าไปมีบทบาทในการเชื่อมโยงอาสาสมัครเหล่านี้กับชาวบ้านในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นชาวเขาหรือชาวพื้นราบ ซึ่งก็ได้มีการนำความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์เข้าไปช่วยด้วยเมื่อต้องทำงานกับผู้นำชุมชน สรุปก็คือมูลนิธิอุ๋นใจก็จะคอยดูแลอาสาสมัครที่เข้ามา ซึ่งอาสาสมัครเหล่านั้นก็จะดำเนินการโดยมีแผนงานของตนเอง จากนั้นก็จะมีการประเมินผลแล้วก็ดูว่าต้องมีการดำเนินงานต่อหรือไม่ หากต้องดำเนินงานต่อก็จะมีการกลับไปหาทุนต่อ ความสำเร็จของงานอาสา คือ สภาพแวดล้อมที่เราอยู่มีความเกี่ยวข้องกับการที่จะพัฒนาต่อไปหรือการทำงานต่างๆ รวมถึงจิตอาสา นั้นมันอยู่ต่อไปได้ก็ต้องพึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย ในสถาบันการศึกษาก็เช่นกัน เช่นธรรมศาสตร์นั้นทำหลาย ๆ อย่างเช่นศูนย์อาสาสมัคร เนื่องด้วยผู้บริหารคงเห็นว่าบรรยากาศช่วงหนึ่งนั้นธรรมศาสตร์มันดูเจียบเหงาไป ซึ่งสิ่งที่ศูนย์อาสาสมัครธรรมศาสตร์ทำนั้นคือการสร้างเครือข่ายซึ่งในตอนนี้มีหน้าที่คือทำอย่างไรให้คนที่อยู่รอบ ๆ หรือคนในธรรมศาสตร์เห็นงานอาสาสมัครเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน ที่ทำได้

ในเรื่องของการคิดต่อนั้นยกตัวอย่างเช่น ชุมชนคลองเรือในการที่จะทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านที่อพยพมาจากทุกทิศมาที่นั่นแล้วทำลายป่าเพื่อทำสวน ป่าไม้ตรงต้นน้ำนั้นหายไปจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงได้คิดว่าเราต้องทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของป่าไม้ สิ่งที่เราทำก็คือทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้คือโครงการคนอยู่ป่ายัง ก็ได้มีงานประสานงานกับ กฟผ. ซึ่งกำลังจะสร้างโรงไฟฟ้าให้หันมาสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อชุมชนแทนเนื่องจากมันยังมีป่าไม้ มีต้นน้ำหลงเหลืออยู่พอที่จะสร้างโรงไฟฟ้าเพื่อชุมชนขึ้นโดยความ

ร่วมมือของ กฟผ. ธรรมศาสตร์ และ มอ. สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือโครงการนี้ไม่ได้ไปสร้างโรงไฟฟ้าให้กับชาวบ้าน แต่ว่าใช้เวลา 2 ปีในการสร้าง ให้ชาวบ้านเป็นวิศวกรเอง โดยขอแรงงานชาวบ้านและให้ค่าแรงต่อวัน วันละ 300 บาท แต่ว่าไม่ได้ให้เป็นเงินสดจะให้เป็นหุ้น หุ้นละ 300 บาท วันละ 1 หุ้น แทนซึ่งเมื่อสร้างเสร็จก็กลายเป็นที่สนใจอย่างมาก กลายเป็นต้นแบบในการจัดการกับป่าต้นน้ำ ตอนนี้ชาวบ้านกลายเป็นเจ้าของโรงไฟฟ้าสามารถดูแลตัวเองโดยมีคำแนะนำจากวิศวกร นี่ก็เป็นตัวอย่างของการคิดต่อยอดไม่ใช่แค่จะต้องรักษาป่าต้นน้ำเพียงอย่างเดียว โรงไฟฟ้าชุมชนนั้นทำให้ชาวบ้านต้องรักษาป่าต้นน้ำเพราะหากป่าถูกทำลายก็จะมีน้ำใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ชาวบ้านจะจ่ายค่าไฟฟ้าตามปกติแต่จะได้เงินปันผลจากหุ้นที่ได้ลงแรงไว้ในตอนแรก ซึ่งก็ได้นำเงินนี้มาเป็นสวัสดิการของชุมชน สรุปคือต้องมีการสร้างกลไกพอสมควรในการจูงใจคนให้มาช่วยกันทำงานแบบนี้

เสวนาเรื่อง อาสาสมัครในสถาบันการศึกษา ในบริบทอาเซียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพร อติวานิชยพงศ์
ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วันที่ 16 พฤศจิกายน 2555

ในเรื่องการทำงานอาสาสมัครร่วมกันในอาเซียนนั้นมีการทำขึ้นมาก่อนที่จะมีการผลักดันเรื่องประชาคมอาเซียน เป้าหมายของอาสาสมัครอาเซียนไม่ได้เป็นไปเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองหรือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แต่เป็นการทำงานของกลุ่มคนในภาคส่วนเล็ก ๆ เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเป็นมิตรและเอื้ออาทรต่อกัน

ในยุคบุกเบิกนั้นมีความชัดเจนว่าหลังจากสิ้นสุดสงครามอินโดจีน นั้น (พ.ศ. 2519) ในสถาบันการศึกษานั้นอาจารย์ป่วย อึ้งภากรณ์ ซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งอธิการบดีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เข้าร่วมประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องการจัดให้มีอาสาสมัครที่มาจากภาคพื้นเอเชียเพื่อทำงานแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2522 ก็มีการก่อตั้งอาสาสมัครของสหประชาชาติเพื่อทำงานบริการชุมชนชื่อว่า United Nation Volunteer Domestic Development Service ซึ่งดำเนินการอยู่ประมาณ 13 ปีในช่วง พ.ศ. 2522-2535 ซึ่งทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เองก็ได้มีการมอบหมายให้กับสำนักบัณฑิตอาสาสมัครทำหน้าที่คัดเลือกอาสาสมัครเพื่อไปทำงานในประเทศสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ ศรีลังกา ฟิลิปปินส์ อินเดีย

เนปาล และบังกลาเทศ ในขณะที่เดียวกันเราก็รับอาสาสมัครจากประเทศเหล่านี้เข้ามาทำงานในประเทศไทยด้วยเช่นกัน เหตุที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัครเข้ามาทำงานตรงนี้ก็เพราะว่าเป็นคณะที่มีการเรียนการสอนแตกต่างจากคณะอื่นๆ คือสอนให้คนเป็นอาสาสมัครนั่นเอง

ในขณะที่สถาบันการศึกษาเริ่มมีความร่วมมือกับอาเซียนในการพัฒนาอาสาสมัครนั้นปรากฏว่าองค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอ ก็เริ่มมีการบุกเบิกในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน เพราะว่าหลังสงครามอินโดจีนก็มีการพยายามจะเข้าไปช่วยเหลือผู้อพยพชาวกัมพูชาที่หนีภัยสงครามอินโดจีนเข้ามาแถวชายแดน ซึ่งในตอนนั้นได้มีเอ็นจีโอ ทั้งหมด 9 แห่งที่มาร่วมกันก่อตั้งองค์การพัฒนาหมู่บ้านชายแดนไทย-กัมพูชาโดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลแคนาดา และกลายเป็นจุดกำเนิดของมูลนิธิพัฒนาอีสาน จัดหลักสูตรฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาทำการพัฒนา และผู้นำชุมชนในลาวและกัมพูชา

ต่อมาในยุคปัจจุบันจะมีอยู่ 3 ประเด็นที่จะพูดถึงคือ องค์กรพัฒนาเอกชน ประเด็นงานที่ทำในส่วน of แรงงานข้ามชาติและสุดท้ายคืองานของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งถือเป็นงานของสถาบันการศึกษา

เรื่องแรกคืองานขององค์กรพัฒนาเอกชนมีโครงการที่น่าสนใจคือโครงการประสานความร่วมมือของคนรุ่นใหม่ในกลุ่มน้ำโขง เหตุที่ต้องมีโครงการนี้เป็นเพราะการที่มองว่าประเทศที่อยู่ในภูมิภาคน้ำโขงที่เป็นส่วนหนึ่งของอาเซียนในปัจจุบันนั้นเต็มไปด้วยความรู้สึกอคติที่มีต่อกัน มาจากการปลูกฝังโดยประวัติศาสตร์ ค่านิยมและนโยบายด้านความมั่นคงของแต่ละประเทศ ซึ่งโครงการที่เกิดขึ้นนี้ต้องการสร้างทัศนคติใหม่ให้กับเยาวชนด้วยการทำงานอาสาสมัครร่วมกันใน 6 ประเทศ นอกจากเอ็นจีโอแล้ว ยังมีในส่วน of ภาคประชาชน ซึ่งพบว่ามีการจัดเวทีมหกรรมประชาชนอาเซียนขึ้นมา

สองครั้ง เป็นเวทีคู่ขนานกับการจัดประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ตรงนี้เป็นการพยายามที่จะเพิ่มพื้นที่การปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนด้วยการจัดเสวนาคู่ขนาน โดยครั้งแรกนั้นตัวแทนของภาคส่วนต่างๆ ให้ความสนใจแต่ว่าครั้งที่สองนั้นค่อนข้างล้มเหลวเนื่องจากทางภาครัฐไม่ได้ให้ความสนใจที่จะเข้ามาฟังความเห็นของเวทีภาคประชาชน แต่อย่างน้อยเวทีนี้ก็เป็นเวทีที่ได้คิดค้นนโยบายและแนวทางพัฒนาร่วมกันของภาคประชาชน

ในภาคประชาชนอีกส่วนที่มีความสำคัญคือส่วนที่ทำงานกับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งในประเด็นของแรงงานข้ามชาตินั้น ประเทศไทยเองก็มีประสบการณ์เป็นอย่างมากเพราะเรามีแรงงานจาก พม่า ลาว กัมพูชาเข้ามาทำงานกันมากและแรงงานเหล่านี้เองก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน ทำให้คนกลุ่มหนึ่งมองเห็นว่าควรที่จะให้ความสำคัญกับคนเหล่านี้ในมิติของมนุษยชนไม่เพียงแค่มองพวกเขาเหล่านั้นเป็นแรงงานราคาถูก อีกทั้งเราจะได้เปรียบหรือเสียเปรียบอย่างไรจากการที่มีคนเหล่านี้เข้ามา จึงเกิดเป็นเครือข่ายแรงงานข้ามชาติที่มีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของแรงงานข้ามชาติร่วมกัน มีการจัดงานวันแรงงานข้ามชาติสากลในวันที่ 18 ธันวาคมของทุกปี เพื่อที่จะยื่นข้อเสนอรณรงค์ต่างๆ ต่อรัฐบาลไทย และจากการที่เรามีแรงงานข้ามชาติเข้ามาเป็นจำนวนมากทำให้มีงานวิจัยของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าภาษาไทยจะกลายเป็นภาษาสากลของคนไทย พม่า ลาว เพราะว่าตอนนี้ชาวพม่าพูดไทยได้เยอะอยู่แล้ว คนลาวนั้นพูดได้อยู่แล้วส่วนคนกัมพูชานั้นก็ต้องฝึกเมื่อเข้ามาทำงาน แต่ว่าคนไทยเองกลับพูดภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ไม่ได้ ไปๆ มาๆ ภาษาไทยจึงมีความสำคัญในภูมิภาคนี้จากการที่เรามีแรงงานข้ามชาติอยู่มาก

กลับมาในส่วนของมหาวิทยาลัยนั้นในปี พ.ศ. 2546 กระทรวงการต่างประเทศได้มีการจัดตั้งอาสาสมัครเพื่อนไทยขึ้นมา โครงการนี้มีเป้าหมายที่ต้องการจะใช้งานอาสาสมัครเพื่อเสริมสร้างสัมพันธอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านและประชาชน ซึ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเองในฐานะที่เป็นหน่วยงานมหาวิทยาลัยที่จัดหลักสูตรในเรื่องพวกนี้ก็ได้เข้าไปทำหน้าที่ในการคัดเลือกและจัดอบรมบุคลากรที่จะเข้าไปทำงานสอนภาษาไทยในกัมพูชา อินโดนีเซียและไปทำโครงการเกษตรในลาว ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2549 ตอนนั้นเจ้าชายจิกมียังเป็นเจ้าชายอยู่ได้เสด็จเยือนประเทศไทยและเป็นที่ยอมรับของชาวไทย เลยเกิดโครงการร่วมมือด้านอาสาสมัครขึ้นมาระหว่างไทยกับกัมพูชา และมีการส่งอาสาสมัครเข้าไปทำงานในกัมพูชาซึ่งในตอนนั้นกัมพูชาเป็นประเทศที่เพิ่งเปิดตัว อาสาสมัครที่เค้าต้องการจึงเป็นอาสาสมัครที่เป็นวิชาชีพเฉพาะ เช่น สถาปนิกเพื่อไปออกแบบโรงแรม รีสอร์ทเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ต้องการเกษตรที่มีความรู้ในเรื่องส้มเพื่อไปช่วยในการทำไร่ส้ม แต่ในขณะเดียวกันกัมพูชาก็ต้องการอาสาสมัครให้ความรู้ในเรื่องโรคเอดส์ จากภาพพจน์ที่เรามองว่ากัมพูชาเป็นแบบอย่างของประเทศที่มีค่าจีดีพีสูง แต่จากการที่เปิดประเทศทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปมาก ทำให้เกิดปัจจัยในการเสี่ยงจะแพร่โรคเอดส์เพิ่มเพราะมีพวกลูกค้าบนเตียงกลางคืน รวมถึงการขายบริการ ดังนั้นจึงต้องการอาสาสมัครในเรื่องโรคเอดส์ด้วย ซึ่งทางเราเองก็ได้มีการจัดส่งอาสาสมัครไปให้ นอกจากการจัดส่ง จัดอบรม ประเมินผลอาสาสมัครที่ไปทำงานในอาเซียนแล้ว ทางสำนักบัณฑิตอาสาสมัครก็ได้มีความร่วมมือในงานอาสาสมัครร่วมกับนักศึกษาเกาหลีใต้ ซึ่งเกาหลีใต้นั้นไม่อยู่ในประชาคมอาเซียน แต่อยู่ในกลุ่มอาเซียน+3 โดยทางสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเองก็มีประสบการณ์จากการที่มหาวิทยาลัยกวางจูของประเทศ

เกาหลีใต้ ส่งนักศึกษามาและมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับไทย ซึ่งสิ่งที่ได้ทราบจากกิจกรรมนี้ คือ แม้ประเทศเกาหลีใต้จะเป็นประเทศอุตสาหกรรม แต่ก็ให้ความสนใจในงานอาสาสมัครและก็ประทับใจในวิถีชีวิตชนบท เพราะนักศึกษาที่มานั้นต้องออกค่าใช้จ่ายเอง และจำนวนที่มานั้นมีจำนวนมากกว่าที่ได้แจ้งไว้ ซึ่งมีจำนวนคนที่ให้ความสนใจมาก ทั้งที่เป็นเด็กมัธยมและนักศึกษา ซึ่งพ่อแม่ของเด็กเหล่านั้นก็ได้ขอตามมาด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เราก็ได้ส่งพวกเขาเหล่านั้นไปทำงานอาสาสมัครในชนบทร่วมกับนักศึกษาที่เป็นบัณฑิตอาสาสมัครของทางสำนักบัณฑิตอาสาสมัครที่กำลังลงพื้นที่อยู่ ในการทำงานนี้เราไม่ได้ให้พวกเขาอยู่รวมกันแต่ได้จัดให้ไปพักที่บ้านของชาวบ้าน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ไม่นานเพียงแค่อาทิตย์เดียวแต่เมื่อถึงเวลาต้องกลับ คนเหล่านี้ก็เกิดความผูกพันอาลัยอาวรณ์กับบ้านที่เค้าได้อยู่มาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งได้มีการเล่าให้ฟังว่าเหมือนกับได้ค้นพบบ้านหลังที่สอง ขณะเดียวกันก็พบว่าคนเกาหลีใต้กลุ่มนี้ ก็พยายามจะเผยแพร่วัฒนธรรมของตนเองเช่นกันจากการโชว์รำพืดที่ได้ไปฝึกฝนมา อีกทั้งยังมีการเผยแพร่วัฒนธรรมที่กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน เช่น K-pop ซึ่งก่อนการเดินทางนั้นทางนักศึกษาได้มีการย้ำว่าจะต้องมีการจัดเวลาให้ในส่วนนี้รวมถึงมีการทำอาหารเกาหลีด้วยซึ่งทางเราก็ได้จัดเวลาให้เค้าไป ทางเราเองก็ได้มีการสรุปว่าเราต้องมีการเผยแพร่วัฒนธรรมของเราบ้างเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ซึ่งหลังจากกิจกรรมครั้งนั้นทางนักศึกษาเกาหลีใต้ ก็เกิดความชื่นชอบในกิจกรรมและขอมาทำกิจกรรมอีก โดยครั้งต่อไปจะส่งไปในที่ที่ลำบากกว่าครั้งแรกโดยจะส่งนักศึกษาของธรรมศาสตร์ไปร่วมด้วย

จากสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ในปัจจุบัน เราก็คิดถึงอนาคตว่าเราอยากจะทำอะไรต่อในเรื่องของอาเซียน ในส่วนของบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งแต่เดิม

เราทำอยู่เฉพาะภายในประเทศ แต่ตอนนี้มีความคิดจะขยายเป็นบัณฑิตอาสาสมัครระหว่างประเทศโดยที่แรกเริ่มอาจจะเป็นการเรียนรู้และการทำอาสาสมัครร่วมกันในพื้นที่ชายแดนอาเซียนจากนั้นค่อยข้ามพรมแดนไปเพื่อแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งเราก็คงทราบว่ามีเอ็นจีโอส่วนหนึ่งที่ทำงานกับเยาวชนนักศึกษาอยู่ซึ่งในฐานะที่เราเป็นสถาบันการศึกษา เราก็น่าจะร่วมมือกับเอ็นจีโอเพื่อเปิดอีกมิติหนึ่งในเรื่องของการแลกเปลี่ยน ทำงานอาสาสมัครกับประเทศอาเซียน ซึ่งทางสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเองที่เคยสอนแต่วิชาที่เน้นเนื้อหาอยู่ภายในประเทศก็กำลังจะขอเปิดวิชาปริญญาตรีที่เกี่ยวกับชนบทของไทยและอาเซียน โดยที่วิชานี้จะมีทั้งการบรรยายและพาไปศึกษาดูงานในชนบททั้งของไทยและประเทศอาเซียน

โดยสรุปแล้วในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2558 สิ่งแรกที่เราควรจะต้องตระหนักคือเรารู้จักเพื่อนบ้านดีแค่ไหน รู้จักประวัติศาสตร์, ภาษาและวัฒนธรรมของเขาไหมก่อนที่จะทำอะไรต่อ แล้วเรามีทัศนคติต่อเพื่อนบ้านอย่างไรและในขณะเดียวกันเพื่อนบ้านมีทัศนคติต่อเราอย่างไร ยกตัวอย่างเช่น คนลาวขอปฏิเสธหากเราจะไปสอนภาษาไทยให้เพราะเค้ามีความรู้สึกบางอย่าง คนกัมพูชาก็เช่นกันถึงได้มีเรื่องบาดหมางกับไทยอยู่เรื่อย ๆ สุดท้ายนี้เวลาเราพูดถึงความร่วมมือในการทำอาสาสมัครในเวทีของภาคประชาชนนั้นจะให้มุมมองที่ต่างจากภาครัฐและธุรกิจ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดูแลเรื่องสังคมและวัฒนธรรมก็มีวิธีคิดแบบหนึ่งที่ค่อนข้างดี แต่ว่าในด้านการเมืองและเศรษฐกิจนั้นเรามองอย่างไร เช่นว่าทำไมเราถึงรู้สึกติดใจเวลาที่ประเทศเพื่อนบ้านไม่ว่าจะเป็นมาเลเซียก็ดีหรือสิงคโปร์ก็ดี เวลาประเทศเหล่านี้มีปัญหาเราดีใจที่นักท่องเที่ยวจะได้มาประเทศเราแทน ซึ่งในทางกลับกันคิด

ว่าประเทศเหล่านี้ คงคิดเหมือนกันเวลาที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของเราเกิดปัญหา หรือจะเป็นโครงการรับจำนำข้าวที่เวียดนามอาจจะชอบเพราะทำให้ส่งออกข้าวได้มากกว่าไทย ถ้าเราคิดกันแบบนี้มันจะกลายเป็นปัญหาของอาเซียนหรือไม่ เช่นเดียวกับการมองแรงงานต่างชาติที่เข้ามาจำนวนมากก็เหมือนกันว่าเรามองแค่เป็นแค่แรงงานราคาถูกหรือเปล่า หรือว่าเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติในพม่าและลาวที่เรามองว่าสามารถเข้าไปเอาเปรียบได้ หรือว่ามองเป็นตลาดส่งออกสินค้าของเราซึ่งถ้าเป็นแบบนั้นก็คงจะยากถ้าจะให้เกิดความร่วมมืออย่างเสมอภาค หรือว่าจะสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเอื้ออาทร มันจะเท่ากับว่าในภาคส่วนหนึ่งมีเป้าหมายแบบนี้แต่ในภาครัฐหรือในเป้าหมายทางเศรษฐกิจคิดอีกแบบหนึ่งมันก็ไปด้วยกันไม่ได้

ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง แนวน้อมและทิศทาง งานอาสาสมัครไทยในอนาคต

รองศาสตราจารย์ ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ

อธิการบดี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

วันที่ 16 พฤศจิกายน 2555

ขอพูดถึงสามประเด็น ประเด็นแรกคือการเรียนรู้ในปัจจุบันนี้ ประเด็นที่สองคือ การเรียนเรื่องจิตอาสา ประเด็นที่สาม คือข้อแตกต่างระหว่างจิตอาสา กับจิตสาธารณะ เริ่มที่ประเด็นเรื่องการศึกษา ก่อน ซึ่งคิดว่าในสมัยก่อนนั้นเรามองว่าการศึกษาเป็นการรับข้อมูลเพราะว่าสมัยก่อนนั้นข้อมูลไม่ได้ขยายตัวรวดเร็วเท่าไร อีกทั้งเราเรียนเรื่องการรับรู้ความรู้เป็นส่วนใหญ่ แต่ภายใต้การรับรู้ข้อมูลยังมีการเรียนรู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ อยู่บ้าง โดยได้ถามถกแถลงกัน วิพากษ์วิจารณ์กัน และเกิดปัญญาขึ้นแบบ อริสโตเติล ซึ่งจริงๆ มันมีอยู่แล้ว เพียงแต่ถูกครอบงำด้วยความคิดที่ว่า การศึกษานั้นคือการตักน้ำใส่ถัง เอาสมองมาแล้วตักความรู้ใส่ลงไป เปรียบว่า ครูคือคนขับเรือจ้างระหว่างทางก็รับคนขึ้นมา ระหว่างเดินทางก็เปิดสมอง เอาความรู้ใส่เข้าไป พอครบก็ถึงฝั่งกลับขึ้นไป

แต่เมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วเกิดการปฏิวัติข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า “Digital revolution” เกิดขึ้นในโลกของเราทำให้องค์ความรู้ขยายตัวเร็วมาก จนกระทั่งการเติมน้ำใส่ถังที่เคยทำนั้นมันไม่มีถึงให้ใส่อีกและมันเป็นไปไม่ได้ที่จะเติมน้ำใส่ถังอีก และเราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าน้ำที่ใส่นั้นเป็นน้ำที่ถูกต้องไม่ใช่ น้ำเสีย มันพิสูจน์ชัดเจนว่าความรู้ที่เราศึกษามาทั้งหมด

นั่นมันมี Halflife เหมือนกับพวกยูเรเนียม เมื่อมันหมดความรู้ไปตัวความรู้ที่เราศึกษามานั่นมันไม่มีความจริง ไม่มีสิ่งใดที่เป็นความจริงผิดเกือบทั้งหมด ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่นในจักรวาล เมื่อก่อนเรารู้เพียงว่ามีแค่ดาวเคราะห์เพียง 9 ดวง แต่ปัจจุบันันพบว่ามันเป็นจำนวนล้านล้านดวง มีการค้นพบดาวดวงที่คล้ายโลกมากมายหรือเมื่อก่อนนั้นมีมนุษย์ที่คล้ายมนุษย์ปัจจุบันพันธุ์หนึ่งที่ชื่อว่านีแอนเดอธาล ซึ่งเชื่อว่าอาจมีการผสมข้ามสายพันธุ์ระหว่างนีแอนเดอธาลกับบรรพบุรุษของมนุษย์ปัจจุบันหรือโฮโมเซเปียนกลายเป็นมนุษย์ยุคปัจจุบันที่ยืนสองขาเมื่อหลายแสนปีก่อนและได้แพร่กระจายจากแอฟริกาไปยังทั่วโลก แต่ปัจจุบันนี้จากการค้นพบและพิสูจน์ดีเอ็นเอก็ค้นพบว่าทั้งสองสายพันธุ์ที่กล่าวมานั้นไม่สามารถผสมพันธุ์กันได้เนื่องจากโครโมโซม แล้วเรารู้ว่านีแอนเดอธาลที่สูญพันธุ์ไปเมื่อสองหมื่นปีที่แล้วขาดยีนส์บางอย่างจากกระดูกที่ค้นพบ ซึ่งทำให้ขาดความสามารถในการพูด และเมื่อขาดความสามารถในการพูดแล้วการที่อยู่รอดแข่งขันกับบรรพบุรุษของเราก็เป็นไปได้ยากซึ่งนี่เป็นความรู้ใหม่ ต่อไปความรู้นี้อาจจะผิดไปอีกก็ได้ถ้ามีการค้นพบใหม่ๆ อีก

อีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่องโลกกลม มนุษย์อยู่มาหลายแสนปีแต่เพิ่งมาค้นพบว่าโลกกลมเมื่อสี่ร้อยปีที่ผ่านมานี้เองจากการค้นพบของโคลัมบัส เป็นเพราะว่าความรู้นั้นเปลี่ยนไปตลอดเวลาฉะนั้นคนสมัยนี้จึงบอกว่าการหาคำตอบนั้นไม่สำคัญเท่ากระบวนการหาคำตอบ ความรู้ไม่สำคัญเท่ากับกระบวนการหาความรู้เพราะว่าองค์ความรู้นั้นใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ตลอดเวลา การตักน้ำใส่ถังจึงไม่ใช่หนทาง แต่การจุดไฟให้ติดปลุกฝังให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นขึ้นมาคือสิ่งสำคัญเพราะความรู้นั้นมาได้ตลอดเวลา เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นในโลกยุคปัจจุบันเราจึงไม่เชื่อว่าคุณรู้

เป็นสิ่งสำคัญแต่กระบวนการค้นหาความรู้เหล่านั้นต่างหากที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในการศึกษาศาสตร์ใหม่ ดังนั้นการบรรยายทางเดียวหรือการสอนจึงไม่ใช่วิธีที่มีประสิทธิภาพอีกต่อไปแต่ต้องเป็นการเรียนการสอนคือต้องเรียนรู้ด้วยและสอนด้วยควบคู่กัน จึงต้องมีกิจกรรมด้วยจะทำให้กลายเป็น Student center โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากผู้เรียนเองด้วย ฉะนั้นในโลกตะวันตกยุคปัจจุบันหากเราติดตามในโรงเรียน Business school ที่มีชื่อเสียงจะพบว่าไม่มีการยืนบรรยายแล้วเหลือแต่ในประเทศไทยเท่านั้นเองที่ยังยืนบรรยายอยู่ ซึ่งในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงเหล่านั้นจะมี Simulation มีการ Role playing หรือการจำลองบทบาท มีการเรียนรู้จากจุดพื้นฐานและหาคำตอบด้วยกัน ซึ่งผมรู้สึกดีใจที่ทางธรรมศาสตร์มีการเปิดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองซึ่งไม่มีการบรรยายในวิชานี้ แต่จะเป็นการออกไปค้นหาปัญหาและมาช่วยกันคิดวิธีแก้ไข จากนั้นจึงออกไปแก้ไขปัญหาที่พบอย่างกรณีที่มีการออกไปสำรวจแถวรังสิตและพบว่ามียาพิษในมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น จากนั้นจึงมาคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้มีพิษมากขึ้น เมื่อหาคำตอบได้จึงเอาไปแก้ไข โดยจะเข้าไปแก้ไขจริงจังแค่ไหน จะรณรงค์กันแค่ไหนนั้นไม่สำคัญแต่สำคัญที่มันเกิดจิตสำนึกของคนที่เราเรียนรู้อันว่าหน้าที่ของพลเมืองนั้นคือความรับผิดชอบของตัวเองเราก่อนมากกว่าที่จะรอให้อารมณ์รอบตัวเปลี่ยนแปลง ตัวเราเองต้องเปลี่ยนแปลงก่อนเป็นอย่างแรก จึงสังเกตได้ว่ากระบวนการเรียนรู้นั้นเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด หรือยกตัวอย่างโรงเรียนสาธิตของญี่ปุ่นเวลาที่สอนคณิตศาสตร์นั้นไม่ได้สอนให้เด็กหาคำตอบ แต่สอนให้เด็กคิดหาคำตอบ เช่น $28 + 5 = 33$ ซึ่งโจทย์แบบนี้เค้าไม่ได้ให้วันหลายข้อเหมือนที่ประเทศไทยทำเมื่อก่อน แต่ให้เพียงวันละ 7 – 8 ข้อ แต่ให้ไปแสดง

วิธีมาว่าทำไม 28 บวก 5 จึงเท่ากับ 33 ซึ่งหากคำตอบที่ได้ผิดนั้นไม่เป็นไร แต่กระบวนการคิดนั้นจะต้องถูกต้อง ซึ่งวิธีนี้สามารถพัฒนาความคิดและวิธีการค้นหาคำตอบได้มากกว่าวิธีที่เราเคยใช้เช่นใช้เครื่องคิดเลขกดหาคำตอบออกมาซึ่งใคร ๆ ก็ทำได้ วิธีการค้นหากระบวนการหาคำตอบนี้เองคือหัวใจของการศึกษาในปัจจุบัน

ประเด็นที่สองนั้นเกี่ยวข้องกับงานอาสาสมัคร ผมมองว่าการเรียนอย่างเดียวโดยไม่มีการปฏิบัตินั้นเป็นการสอนที่ไม่ใช่การเรียนและการสอน เพราะฉะนั้นแล้วจึงต้องมีการปฏิบัติเกิดขึ้น ดังเช่นวิชาหน้าที่พลเมืองของธรรมชาติที่หากเป็นเพียงวิชาบรรยายแล้วรูปแบบมันจะออกมาแตกต่าง การเรียนรู้ของนักศึกษา ก็จะออกมาแตกต่างจากที่เป็นอยู่อย่างแน่นอน หากนั่งฟังบรรยายอย่างเดียวว่าหน้าที่พลเมือง คือยอมรับความแตกต่าง เคารพความแตกต่างในหน้าที่ของตนเอง ทำหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย แต่จะไม่ทราบถึงหน้าที่พลเมืองจริง ๆ ในแง่ของการปฏิบัติคือการทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด ซึ่งคำว่าพลเมืองนั้นมาจาก พละสนธิกับเมือง หมายความว่ากำลังของเมืองนั่นเอง จะเห็นได้ว่าผลลัพธ์ที่ได้จะแตกต่างกัน ฉะนั้นแล้วจึงต้องมีการปฏิบัติ หากสอนอย่างเดียวคงจะไม่เกิดผลลัพธ์สูงสุด ยกตัวอย่างเช่นกรณีน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 นั้นหากมองในแง่ดีจะเห็นว่าเป็นการจุดประกายในเรื่องของจิตอาสา เกิดอาสาสมัครขึ้นมาเป็นจำนวนมากเนื่องจากวิกฤตนั้นทำให้คนตื่นตัว

ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์นั้นก็เกิดเหตุการณ์ที่น้ำท่วม มหาวิทยาลัยเพียงฝั่งเดียวเนื่องจากอีกฝั่งนั้นติดคลองประปาซึ่งมีการระมัดระวังเป็นอย่างมากเนื่องจากหากมีน้ำเสียไหลเข้าไปในคลองประปาแล้วจะทำให้ระบบประปาใช้การไม่ได้เกิดความเดือดร้อนอย่างมากแต่อีก

ฝั่งที่ติดกับชุมชนท่าทรายนั้นถูกน้ำท่วมไปพร้อมกับชุมชน จึงมีการจัดตั้งหน่วยกู้ชีพขึ้นมาโดยช่วยเหลือให้ชาวบ้านที่ประสบภัยมาพักอยู่ที่โรงยิมของมหาวิทยาลัยและออกไปช่วยการประปานครหลวงกรอกทรายใส่ถุงโดยมีนักศึกษาจำนวนมากไปร่วมด้วย ซึ่งเหตุการณ์นี้การประปาไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะว่ามันน่ากลัวอย่างไร ซึ่งจากที่ผมเข้าไปเห็นคือน้ำได้ท่วมเข้ามาจากฝั่งของกองพันทหารไล่ขึ้นมาตามคลอง ซึ่งการประปานั้นมีโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ไว้สำหรับใช้ในการบำบัดน้ำอยู่ห่างจากน้ำที่ท่วมเพียง 50 เมตรเท่านั้น ซึ่งหากน้ำท่วมเข้าไปได้จะเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก ทางการประปาจึงนำแผ่นเหล็กมาเชื่อมติดกันเพื่อป้องกันน้ำท่วมแล้วจึงระดมคนเข้ามา จากนั้นเกิดปัญหาว่าบางจุดนั้นขาดคน บางจุดทรายไม่เพียงพอ จึงอยู่ในภาวะที่คับขันเป็นอย่างมาก จึงต้องไปหาทรายเพิ่มและมีการระดมนักโทษมาช่วยกรอกทรายซึ่งช่วงระยะเวลาสองสามสัปดาห์หลังของเหตุการณ์นั้นยุ่งมาก มีคนที่อาศัยแถบนั้นมาช่วยกันจำนวนมากเนื่องจากรู้ว่าหากน้ำเข้ามาได้นั้นเดือดร้อนกันแน่นอนเนื่องจากต้องใช้เวลาฟื้นฟูเป็นระยะเวลานาน และจะก่อให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วนเป็นอย่างมากหากไม่มีน้ำประปาใช้เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการบังคับให้คนจำนวนมากไม่น้อยมาเป็นจิตอาสา วิฤตนั้นทำให้เกิดจิตวิญญาณของจิตอาสาช่วยเหลือกันเพราะมนุษย์นั้นอยู่รอดมาได้ด้วยการอยู่ร่วมกันตั้งแต่ยุคโบราณ

จึงเห็นได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่ทิ้งกันแต่ก็มีส่วนหนึ่งที่อาศัยจังหวะนี้ก่อความเดือดร้อนซ้ำเติมคนอื่น เช่น แอบพายเรือมาขโมยถังแก๊ส เป็นต้น แต่หากมองในแง่ดีเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งนี้ทำให้เกิดบทเรียนที่สำคัญขึ้นมา ซึ่งบทเรียนนี้สำคัญมากเพราะว่ามันเป็นกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนพฤติกรรมของคนให้กลายเป็นคนดีขึ้น ตัวอย่างเช่น การบริโภคเกลือมากเกินไป

ไปจะทำให้เป็นโรคไตซึ่งหากให้ข้อมูลแต่เพียงเท่านี้มันก็ไม่เกิดอะไรขึ้น แต่พอเห็นตัวอย่างแล้วว่ามันเป็นเช่นไร ทรมานขนาดไหน ทำให้กระบวนการคิดเกิดขึ้นทันที จะทำให้นิสัยในการรับประทานอาหารเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง เพราะรู้ดีว่าหากยังคงพฤติกรรมเช่นเดิมสักวันต้องเป็นโรคไตแน่นอน ดังนั้นถ้าเรามีความเป็นอาสาสมัครแล้วเราถือเอาไปปฏิบัติหรือเข้าไปเรียนร่วมในวิชาที่เราเรียนแล้วจะทำให้กลายเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพมากขึ้น ถ้าพูดเป็นภาษานักวิชาการนั้นงานอาสาสมัครนั้นเป็นมรรค ส่วนการเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพนั้นเป็นผล ดังนั้นถ้าเราใช้การเป็นอาสาสมัครเป็นตัวกลางในการให้บรรลุซึ่งผลขั้นสุดท้ายคือเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ ซึ่งแนวคิดแบบนี้จะทำให้เรายอมรับการเป็นอาสาสมัครมากขึ้นว่างานอาสาสมัครนั้นไม่ใช่เรื่องเล่นๆ ที่จะปล่อยยให้พัฒนาโดยชมรมต่างๆ แต่มันควรจะเป็นคุณลักษณะหนึ่งของบัณฑิตและควรนำไปใส่ไว้ในหลักสูตรเพื่อที่จะทำให้เมื่อสอนแล้วต้องมีการเรียนรู้ด้วยดังเช่นวิชาหน้าที่พลเมือง ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์หลายคนอาจจะไม่ทราบว่า ไม่มีการห้ามว่าหากมหาวิทยาลัยจะจัดหลักสูตรปฏิบัติและจะนับหน่วยกิตให้ไม่ได้ เราสามารถเอาเวลาทั้งปีไปทำกิจกรรมหรือจิตอาสา สามารถแบ่งย่อยไปเป็นวิชาต่างๆ 4-5 วิชาได้มีการพบอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นครั้งคราว มีการประเมินนั้นสามารถนับหน่วยกิตได้และวิชาอาสาสมัครนั้นสามารถเข้าไปอยู่ในหลายๆ วิชาในเชิงปฏิบัติได้อย่างแน่นอน หลายคนเข้าใจว่าจะต้องเรียนเป็นวิชานอกคณะจะต้องมีการสอบเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันนั้นสามารถเรียนผ่านอินเทอร์เน็ตและได้รับปริญญาได้แล้ว แล้วการทำงานอาสาสมัครมีการพบอาจารย์ที่ปรึกษาทำไมจะจัดตั้งเป็นวิชาในเชิงปฏิบัติไม่ได้ ดังนั้นหากจัดโครงสร้างให้ดีให้มีการประเมินผลแล้วก็จะสามารถจัดตั้งเป็นวิชาได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการศึกษานั้นครูไม่ใช่เรือจ้างแต่ครูคือโค้ชว่ายนํ้าคือสอนแล้วให้คนที่ถูกสอนนั้นเรียนรู้ด้วย ถ้าเรียนแต่ทฤษฎีว่ายนํ้าอย่างเดียวอาจได้คะแนนเต็มแต่อาจว่ายนํ้าไม่เป็นเพราะไม่เคยลงสระนํ้าเลย ทั้งชีวิตรู้แต่ทฤษฎีว่าว่ายอย่างไรแต่ไม่เคยลงนํ้าเลยจึงว่ายไม่เป็น ดังนั้นครูคือโค้ชในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนประเด็นที่สองคือการอยากให้งานอาสาสมัครนั้นเป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายสุดท้ายคือการทำให้บัณฑิตกลายเป็นคนที่มีคุณภาพ ซึ่งการเรียนรู้อย่างเดียวเป็นเรื่องดี แต่ต้องลงมือปฏิบัติด้วยจึงจะเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงขึ้น

ประเด็นสุดท้ายคือเรื่องของความแตกต่างระหว่างจิตอาสา กับอาสาสมัคร อาสาสมัครนั้นมาจากคำว่า Volunteerism คือการทำอะไรโดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นเงิน อาจะหวังผลตอบแทนเป็นความสุขหรือความภูมิใจแต่ต้องไม่ใช่ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินหรือเป็นสิ่งที่ได้รับ เช่น ข้าว เป็นต้น คือ จะต้องเป็นจิตบริสุทธิ์ที่ทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แต่ไม่ใช่ไม่หวังผลตอบแทนซึ่งผลตอบแทนนี้ก็คือความสุขนั่นเอง นี่คือความหมายของคำว่าอาสาสมัคร ส่วนจิตอาสาหรือ Public mind นั้นหมายถึงจิตที่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เช่นเราสร้างบ้านแล้วช่างแนะนำว่าให้ต่อท่อจากส้วมลงท่อสาธารณะไปเลย จากนั้นเราจึงคิดว่าการนำของเสียไปทิ้งในที่สาธารณะมันไม่ถูกต้อง หรือการมีบ้านอยู่ริมแม่น้ำแต่ไม่เอาขยะทิ้งลงแม่น้ำ สิ่งนี้เองคือจิตสาธารณะไม่จำเป็นจะต้องออกไปกลางแดดกลางฝนถึงจะเป็นจิตสาธารณะ การตระหนักถึงผลประโยชน์ของสาธารณะไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ต่างหากคือสิ่งที่เรียกว่าจิตสาธารณะ แล้วอาสาสมัครกับจิตสาธารณะเข้ามาเป็นส่วนเดียวกันได้ไหม บางครั้งสองสิ่งนี้ก็เข้ามาใกล้กัน ตัวอย่างเช่นการไปช่วยกันกรอกถุงทรายซึ่งเราทำไปโดยไม่หวังผลตอบแทน แต่เราทำไปเพื่อสาธารณะเราไม่ได้ทำเพื่อ

บ้านของเราแต่ทำเพื่อส่วนรวมด้วย หรือการปลูกป่าก็ถือเป็นอาสาสมัครแต่ในขณะเดียวกันก็มีจิตอาสาร่วมด้วย เมื่อต้นไม้เติบโตทุกคนก็ได้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นแม้อาสาสมัครกับจิตอาสาจะเป็นสองสิ่งที่แตกต่างกันแต่มันมีความคาบเกี่ยวกันอยู่นั่นเอง

ผู้บรรยายขอฝากคำถามไว้ว่า ทิศทางของจิตอาสาควรจะเป็นไปในทิศทางใด ควรมีลักษณะอย่างไรจึงส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เช่น ควรจะเพิ่มลงในวิชาพื้นฐานหรือไม่ หรือจะจัดตั้งเป็นชมรม หรือจะเป็นองค์กรของหน่วยงานภาควิชาการขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของวิชาพื้นฐาน ซึ่งวิชาพื้นฐานนั้นสร้างคนให้เป็นคน แต่วิชาเชี่ยวชาญอื่น ๆ นั้นสร้างคนให้เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากเรียนแต่วิชาเชี่ยวชาญทางเทคนิคอย่างเดียวโดยไม่เรียนวิชาพื้นฐานทั่วไปก็จะกลายเป็นคนที่เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจแต่อาจจะขาดความเป็นมนุษย์ เพราะวิชาพื้นฐานนั้นมีเพื่อสร้างคนให้เป็นนักปราชญ์ เพื่อทำให้คนเป็นมนุษย์ที่มองสิ่งต่างๆ รอบด้าน ดังนั้นเราจะทำจิตอาสาหรืออาสาสมัครให้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาพื้นฐานหรือจะจัดตั้งเป็นองค์กร ส่วนอีกคำถามหนึ่งคือเราควรจะเอาเรื่องจิตอาสาเข้าไปผสมในหลักสูตรการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัยมากน้อยอย่างไร บังคับหรือไม่ เช่น โรงเรียนไฮสคูลบางแห่งกำหนดให้นักเรียนต้องทำงานจิตอาสาให้ครบ 200 ชั่วโมงจึงจะสามารถจบการศึกษาได้ มหาวิทยาลัยหลายที่ในสหรัฐอเมริกาก็ทำเช่นเดียวกัน ดังเช่นนักศึกษาของ Harvard มารวมตัวกันคิดว่าควรจะทำโครงการอะไรดีที่เป็นจิตสาธารณะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด จึงตกลงกันว่าจะช่วยกันทาสีบ้านให้กับคนที่อยู่รอบๆ มหาวิทยาลัยหลายร้อยหลังซึ่งย่านดังกล่าวเป็นย่านที่ผู้คนโดยรอบฐานะไม่ได้ดีมาก ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองด้วยตัวของนักศึกษาฮาเวิร์ด